

Bruksela, dnia 26.4.2017 r.
COM(2017) 206 final

DOKUMENT

DOTYCZĄCY SPOŁECZNEGO WYMIARU EUROPY

1 marca 2017 r. Komisja Europejska przedstawiła białą księgę w sprawie przyszłości Europy. Jej publikacja rozpoczęła szeroką debatę o przyszłym kształcie Unii Europejskiej z udziałem 27 państw członkowskich.

„Chcemy Unii, w której obywatele mają nowe możliwości rozwoju kulturalnego i społecznego oraz wzrostu gospodarczego” – oświadczyli przywódcy UE w deklaracji rzymskiej wydanej z okazji sześćdziesiątych urodzin Europy w dniu 25 marca 2017 r. Ostatnie sześć dekad integracji europejskiej przyniosło wiele nowych możliwości rozwoju wszystkim obywatelom i podwyższyło standardy socjalne w każdym z państw członkowskich.

Pomimo tych ogromnych osiągnięć, w całej Europie utrzymują się poważne wyzwania społeczne. Kryzys gospodarczy pozostawił głębokie ślady w życiu indywidualnych osób i całych społeczeństw. Wzbudził on wątpliwości, czy korzyści i wyzwania związane z otwarciem rynków i społeczeństw oraz pojawiającymi się innowacjami i zmianami technologicznymi rozkładają się sprawiedliwie. Kryzys podważył zaufanie w zdolność Europy do kształtowania swojej przyszłości i tworzenia sprawiedliwych i zamożnych społeczeństw.

Dzięki realizacji ambitnych celów socjalnych, które podzielamy w Europie, możemy odbudować poparcie społeczne i jednocześnie wziąć we własne ręce odpowiedzialność za naszą przyszłość. W Europie panuje największa na świecie równość społeczna – wartość ta jest wysoko ceniona w całej Unii. Poszczególne kraje UE nadal różnią się wprawdzie poziomem rozwoju gospodarczego i tradycjami społecznymi, ale udało się nam wzmocnić prawa socjalne, zarówno indywidualne, jak i zbiorowe, oraz zacieśnić współpracę z partnerami społecznymi na szczeblach krajowych i unijnym. Ramy prawne UE przyczyniły się do powstania skuteczniejszych strategii politycznych, które przyniosły sprawiedliwsze skutki społeczne.

Debata na temat przyszłości Europy socjalnej powinna skupiać się na tym, w jaki sposób możemy dostosować nasze modele socjalne do obecnych i przyszłych wyzwań oraz wzbudzić poczucie wspólnoty w europejskich społeczeństwach. Niniejszy dokument poświęcony społecznemu wymiarowi Europy stanowi wkład Komisji Europejskiej w tę dyskusję. Opisano w nim rysujące się trendy i wyzwania oraz – co najważniejsze – pokazano, w jaki sposób możemy przekuć nasze dążenia w rzeczywistość, przygotować Europejczyków do radzenia sobie w realiach, jakie będą istnieć w 2025 r., a także wzmocnić i uelastyczyć nasze społeczeństwa.

Korzyści gospodarcze, społeczne i polityczne, jakie zapewnia nam socjalna Europa są niepodważalne. Musimy jednak wypracować porozumienie w sprawie jej przyszłego kształtu.

Wymaga ono głębokiej refleksji, bo gra toczy się o wysoką stawkę.

W obecnych czasach zmian, świadomi obaw wyrażanych przez naszych obywateli, zobowiązujemy się podjąć program rzymski i pracować nad urzeczywistnieniem następujących celów: [...] Europa o charakterze socjalnym: Unia, która - w oparciu o trwałą wzrost gospodarczy - wspiera postęp gospodarczy i społeczny, a także spójność i konwergencję, a jednocześnie podtrzymuje integralność rynku wewnętrznego; Unia uwzględniająca różnorodność systemów krajowych i kluczową rolę partnerów społecznych; Unia, która promuje równość kobiet i mężczyzn, a także prawa i równe możliwości dla wszystkich; Unia, która zwalcza bezrobocie, dyskryminację, wykluczenie społeczne i ubóstwo; Unia, w której młodzi ludzie mają dostęp do kształcenia i szkolenia najwyższej jakości i mogą uczyć się i znajdować zatrudnienie na całym kontynencie; Unia, która chroni nasze dziedzictwo kulturowe i promuje różnorodność kulturową.

Deklaracja rzymska złożona przez przywódców UE w dniu 25 marca 2017 r.

1. Wymiar społeczny Europy

Według globalnych standardów społeczeństwa europejskie uznaje się za zamożne, a Europę za miejsce dobrobytu. Państwa UE mają najwyższy na świecie poziom ochrony socjalnej i plasują się wysoko w rankingach dobrostanu, rozwoju społecznego i jakości życia. Ta ocena znajduje potwierdzenie wśród Europejczyków. Mówią sami o sobie, że zasadniczo są szczęśliwi i zadowoleni ze swojego życia. Wielu z nich przyznaje się jednak do obaw o przyszłość. Martwią się zwłaszcza perspektywami przyszłych pokoleń.

Wyrażane niepokoje różnią się w zależności od sytuacji osobistej danej osoby oraz regionu czy państwa, w którym mieszka, ale powtarzają się w nich pewne wspólne motywy. Wszystkie państwa członkowskie przeszły radykalne zmiany, które wpłynęły na codzienne życie obywateli. W Europie Środkowo-Wschodniej odczuwalne są nadal skutki szybkiej transformacji, którą kraje tego regionu przechodziły od lat dziewięćdziesiątych. Inne państwa wciąż doświadczają bolesnie skutków najpoważniejszego od dziesięcioleci kryzysu gospodarczego i społecznego, pomimo niedawnej względnej poprawy sytuacji. Wszystkie państwa członkowskie przechodzą szybkie i głębokie zmiany, które obejmują starzenie się społeczeństw, nowe modele rodziny, transformację cyfrową, nowe formy pracy czy skutki globalizacji i urbanizacji.

Wiele z tych procesów oferuje niespotykane dotąd możliwości w zakresie wolnego wyboru, zdrowszego i dłuższego życia w lepszych warunkach oraz bardziej innowacyjnego i otwartego społeczeństwa. Wiązą się one też jednak z nowymi dylematami. Czy możliwości te są powszechnie dostępne? Czy jesteśmy dobrze przygotowani na nadchodzące zmiany, zarówno na poziomie jednostek, jak i społeczeństw? Szybkie tempo i złożony charakter procesów zmian, które obecnie zachodzą, wzmacnia postrzeganie – i realne ryzyko wystąpienia – zakłóceń i braku poczucia bezpieczeństwa w życiu jednostek oraz nierówności i niesprawiedliwości w obrębie społeczeństw.

Nie ma zgody co do tego, czy „Europa” stanowi źródło problemów, czy też ich rozwiązanie. Wynika to po części z faktu, że termin „Europa socjalna” ma inne znaczenie i inną wagę dla różnych grup społeczeństwa.

Dla niektórych osób „Europa socjalna” jest pustym pojęciem, a UE jest przez nich postrzegana jako katalizator globalnych sił rynkowych, wehikuł interesów gospodarczych i źródło zagrożenia „dumpingiem socjalnym” ze strony jednolitego rynku pozbawionego ograniczeń i ścisłych ram.

Jeszcze inne osoby kwestionują samą potrzebę rozwijania wymiaru społecznego Unii Europejskiej, uznając kwestie socjalne za zastrzeżone do wyłącznej kompetencji rządów krajowych i regionalnych. Niektórzy postrzegają unijną politykę socjalną i minimalne standardy socjalne wręcz jako środek wykluczenia konkurencji.

Dla innych osób „Europa socjalna” ma kluczowe znaczenie dla działań UE mających na celu budowę demokratycznych, spójnych, różnorodnych kulturowo i zamożnych społeczeństw. Ich zdaniem model ten przynosi postęp gospodarczy i społeczny, zwalcza dyskryminację i wykluczenie społeczne, przygotowuje Europejczyków do wymagań rynku pracy i pozwala im wieść satysfakcjonujące życie. Zwolennicy tego modelu uważają Europę za najlepszą osłonę, która daje obywatelom poczucie

bezpieczeństwa i wyrównuje ich szanse oraz broni wspólnych wartości, zwłaszcza w czasie rosnącej niepewności i zagrożeń, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

Europa jest światowym liderem w rankingach jakości życia

Kanada

Średnie trwanie życia	 82,2
Szczęście	 7,3
Płatny urlop	 10
Urlop macierzyński	 8,2
Czas spędzany poza pracą	 14,4

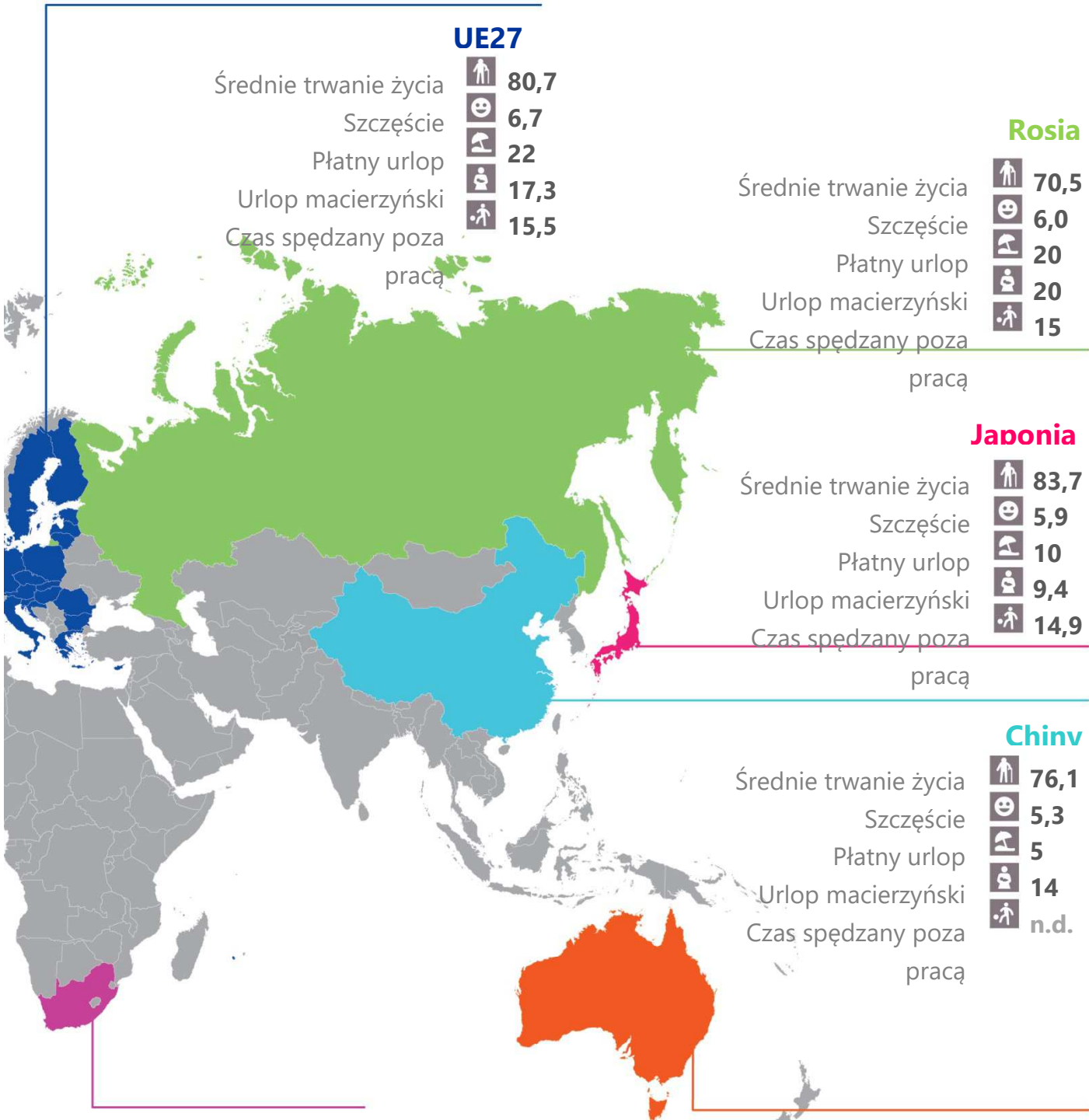
Stanv

Średnie trwanie życia	 79,3
Szczęście	 7,0
Płatny urlop	 0
Urlop macierzyński	 0
Czas spędzany poza pracą	 14,5

Brazylia

Średnie trwanie życia	 75,0
Szczęście	 6,6
Płatny urlop	 22
Urlop macierzyński	 17
Czas spędzany poza pracą	 15

- Średnie trwanie życia w momencie urodzenia, w latach
- Wskaźnik (10 najszczęśliwszych krajów świata)
- Minimalna liczba dni płatnego urlopu w ciągu roku
- Pełny wymiar płatnego urlopu macierzyńskiego, w tygodniach
-

UE27

Średnie trwanie życia		80,7
Szczęście		6,7
Płatny urlop		22
Urlop macierzyński		17,3
Czas spędzany poza pracą		15,5

Rosia

Średnie trwanie życia		70,5
Szczęście		6,0
Płatny urlop		20
Urlop macierzyński		20
Czas spędzany poza pracą		15

Japonia

Średnie trwanie życia		83,7
Szczęście		5,9
Płatny urlop		10
Urlop macierzyński		9,4
Czas spędzany poza pracą		14,9

Chiny

Średnie trwanie życia		76,1
Szczęście		5,3
Płatny urlop		5
Urlop macierzyński		14
Czas spędzany poza pracą		n.d.

RPA

Średnie trwanie życia		62,9
Szczęście		4,8
Płatny urlop		15
Urlop macierzyński		10,2
Czas spędzany poza pracą		n.d.

Australia

Średnie trwanie życia		82,8
Szczęście		7,3
Płatny urlop		20
Urlop macierzyński		2,5
Czas spędzany poza pracą		14,4

Unia Europejska zawsze miała wymiar społeczny, który był blisko powiązany z jej ambicjami gospodarczymi. Poprawa warunków pracy i poziomu życia oraz zwiększenie równouprawnienia płci stanowią główne cele UE od czasu, gdy zasada równego wynagrodzenia kobiet i mężczyzn została ustanowiona w traktatach rzymskich w 1957 r. Od tego czasu procesowi pogłębiania jednolitego rynku i wprowadzania idei obywatelstwa europejskiego towarzyszyła stale troska o wymiar społeczny, aby zapewnić równe szanse i podstawowe prawa we wszystkich państwach.

W ciągu ostatnich 60 lat przeszliśmy długą drogę. Zobowiązania takie jak Karta praw podstawowych Unii Europejskiej czy zrównoważone cele rozwoju przyjęte przez Organizację Narodów Zjednoczonych pokazują silne przywiązanie UE i wspólnoty międzynarodowej do podstawowych wartości, praw i celów społecznych. Europa ma konkretny wpływ na nasze codzienne życie: na edukację, pracę, życie domowe, wyjazdy urlopowe i emerytury.

W debacie o przyszłości Europy 27 państw musi się znaleźć miejsce dla społecznego wymiaru Unii. W ostatnich latach Europa działała w trybie zarządzania kryzysowego. Teraz nadszedł czas, aby wyciągnąć wnioski z dotychczasowych doświadczeń i otworzyć nowy rozdział. W tym celu musimy przyjąć perspektywę długoterminową i stawić czoło głębszej transformacji gospodarczej i społecznej.

Niniejszy dokument i szersza debata zapoczątkowana białą księgą dają nam okazję, aby wspólnie zastanowić się nad przyszłością UE. Refleksja ta pomoże nam wspólnie określić i uzasadnić, w oparciu o nasze dotychczasowe osiągnięcia, wymiar społeczny Europy, który będzie dostosowany do realiów XXI wieku. W niniejszym dokumencie przypominamy naszą historię, opisujemy obecny stan rzeczy i proponujemy przyszłe kierunki rozwoju. Zwracamy uwagę na różnice między krajami i regionami, ale także na wspólne wyzwania. Stawiamy pytanie o rolę, jaką powinna odgrywać UE, i zastanawiamy się nad możliwościami lepszej współpracy z państwami członkowskimi, partnerami społecznymi i ogółem społeczeństwa obywatelskiego.

Podobnie jak w przypadku białej księgi, przedstawione tu koncepcje nie mają charakteru nakazowego ani nie są jedynymi możliwymi rozwiązaniami. Naszym celem jest zachęcenie do refleksji, aby dobrze przygotować się do działania.

2. Dzisiejsze realia społeczne

Zanim przedstawimy stojące przed UE wyzwania i potencjalne rozwiązania polityczne, warto przyjrzeć się obecnej sytuacji w poszczególnych państwach i przekrojowo w UE-27.

W zależności od tego, gdzie w Europie mieszkamy i pracujemy, mamy do czynienia z bardzo różnymi realiami społecznymi. Pomimo wielu silnych podobieństw w UE istnieją obok siebie różnorodne tradycje, doświadczenia i warunki. Edukacja i opieka zdrowotna, modele zatrudnienia, wynagrodzenia, dochody i systemy zabezpieczenia społecznego w dalszym ciągu znacznie się różnią.

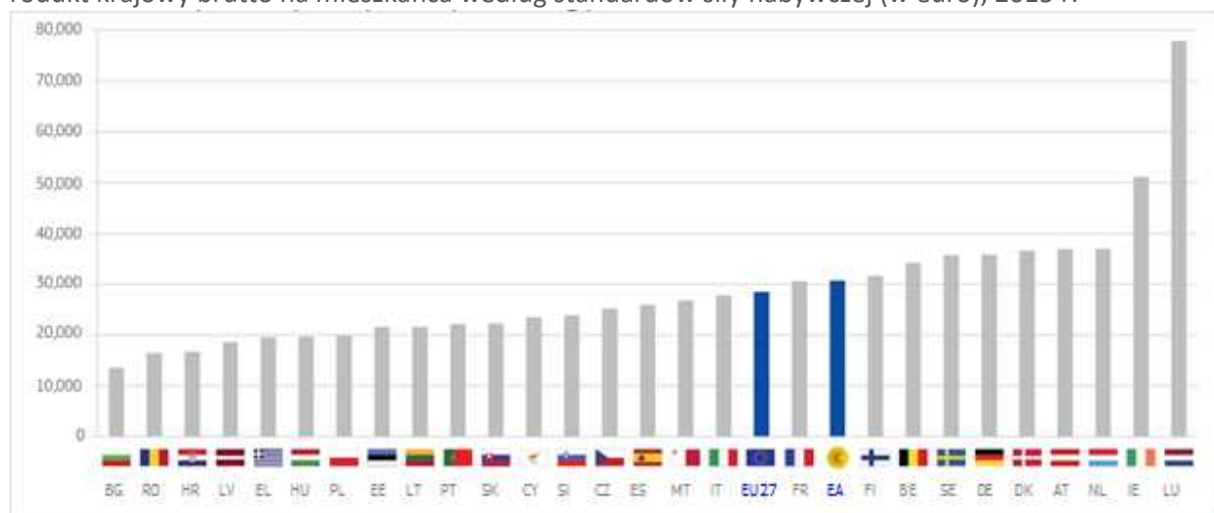
Europa wychodzi wprawdzie z kryzysu, ale utrzymują się różnice pomiędzy krajami i regionami.

Europa zawsze oznaczała konwergencję mającą na celu wyrównanie poziomów życia. W przeszłości konwergencja ta postępowała niemal automatycznie, dzięki rynkowi wewnętrznemu i wsparciu z funduszy UE, do tego stopnia, że Bank Światowy nazywał UE „maszyną konwergencji”. Jednak w ostatnich latach tempo wyrównywania poziomu życia znacznie spowolniło, a nawet zatrzymało się, ponieważ państwa plasujące się w czołówce rozwijają się szybciej. Dlaczego doszło do tej sytuacji i dlaczego jest to problem?

Konwergencja przynosi wiele korzyści. Nasze społeczeństwa i cała Unia stały się spójniejsze i bardziej stabilne. Kiedy warunki życia i pracy są zbliżone, Europejczycy rozważający przeprowadzkę do innego kraju mogą swobodnie rozważać za i przeciw tej decyzji i nie działają pod przymusem ekonomicznym. Gdy stopniowej konwergencji gospodarczej towarzyszy ujednolicanie warunków socjalnych, zmniejszają się obawy związane z „dumpingiem socjalnym” i rośnie poparcie dla jednolitego rynku. Powodzenie tego procesu wymaga jednak, aby konwergencja była rozłożona w czasie, aby umożliwić państwom, obywatelom i przedsiębiorstwom dostosowanie się do zmian.

Różnice w poziomie życia w Europie

Produkt krajowy brutto na mieszkańca według standardów siły nabywczej (w euro), 2015 r.

Źródło: Komisja Europejska

Wskaźniki ekonomiczne dotyczące poziomu życia pokazują, że sytuacja w Europie nie jest jednorodna. Nawet średnie krajowe nie dają pełnego obrazu. Kryją się za nimi duże różnice pomiędzy poszczególnymi regionami państw członkowskich – na terytorium biedniejszych państw mogą występować enklawy względnego bogactwa i *vice versa*. Stolicy państw generalnie radzą sobie gospodarczo dużo lepiej od reszty kraju. Jako przykład mogą tutaj posłużyć Bratysława i Praga, które zajmują teraz, odpowiednio, piątą i szóstą pozycję na liście najbogatszych regionów w UE według dochodu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca.

W latach 2008–2014 najszybciej rozwijającym się regionem Unii było województwo mazowieckie, w którym leży miasto stołeczne Warszawa. W 2008 r. PKB na mieszkańca w województwie

mazowieckim było o 17,1 proc. niższe od średniej unijnej, a w 2014 r. przekroczyło średnią dla UE-28 o 8,4 proc.

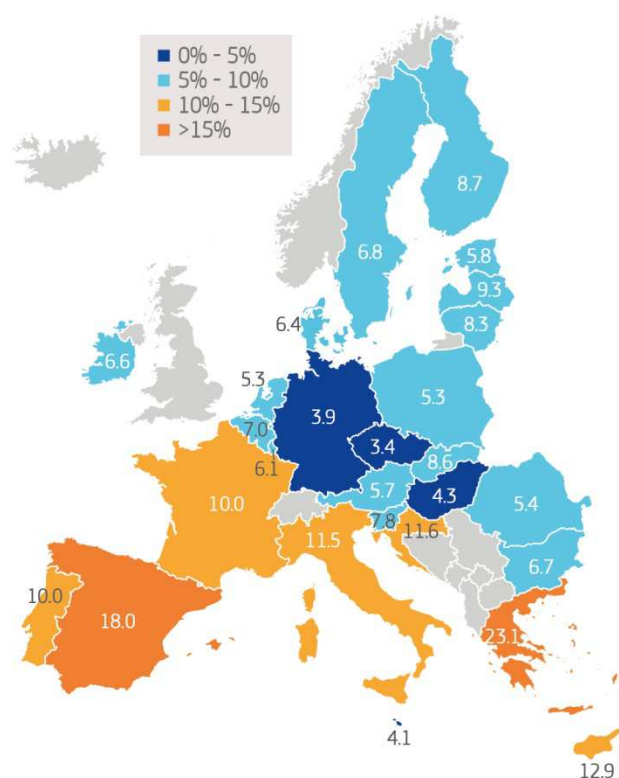
Dzięki wsparciu z funduszy rolnych znacząco poprawiła się również sytuacja obszarów wiejskich (stanowiących trzy czwarte terytorium Europy).

Osiągane postępy nie są jednak odczuwalne w tym samym stopniu we wszystkich regionach i przez wszystkie grupy społeczeństwa. Ilustruje to chociażby zjawisko delokalizacji – w przypadku niektórych państw przenoszenie całości lub części działalności przedsiębiorstw za granicę zasadniczo nie wiąże się z żadnymi negatywnymi konsekwencjami i stanowi jedną z możliwości oferowanych przedsiębiorcom przez jednolity rynek. W wielu regionach delokalizacja prowadzi jednak do poważnych problemów i strat.

Stopa bezrobocia spada, ale pomiędzy państwami utrzymują się znaczne różnice

Rozpiętość wskaźników bezrobocia sięga od niespełna 5 proc. w Republice Czeskiej, Niemczech i na Węgrzech do 18 proc. w Hiszpanii i 23 proc. w Grecji.

w %, luty 2017 r.

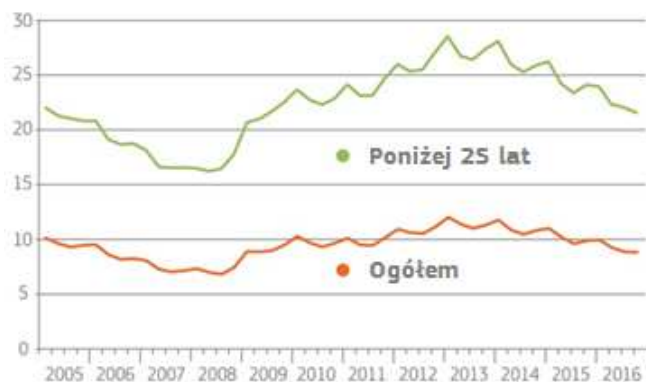
Źródło: Komisja Europejska

Skutki kryzysu były różne w poszczególnych regionach europejskich, ale w całej Unii dotknęły one najmocniej młodsze pokolenia. Na koniec 2016 r. stopa bezrobocia młodzieży wynosiła 18 proc. w UE i 20 proc. w strefie euro. Szczególnie wysoka była w Grecji, Hiszpanii i we Włoszech – ok. 40 proc. Po

raz pierwszy od czasów drugiej wojny światowej istnieje realna groźba, że dzisiejsi młodzi dorośli, będący najbardziej wykształconym pokoleniem w historii Europy, mogą mieć gorszą sytuację ekonomiczną niż ich rodzice.

Bezrobocie młodzieży maleje, ale jego stopa jest wciąż wysoka

% ludności aktywnej zawodowo, lata 2005–2016

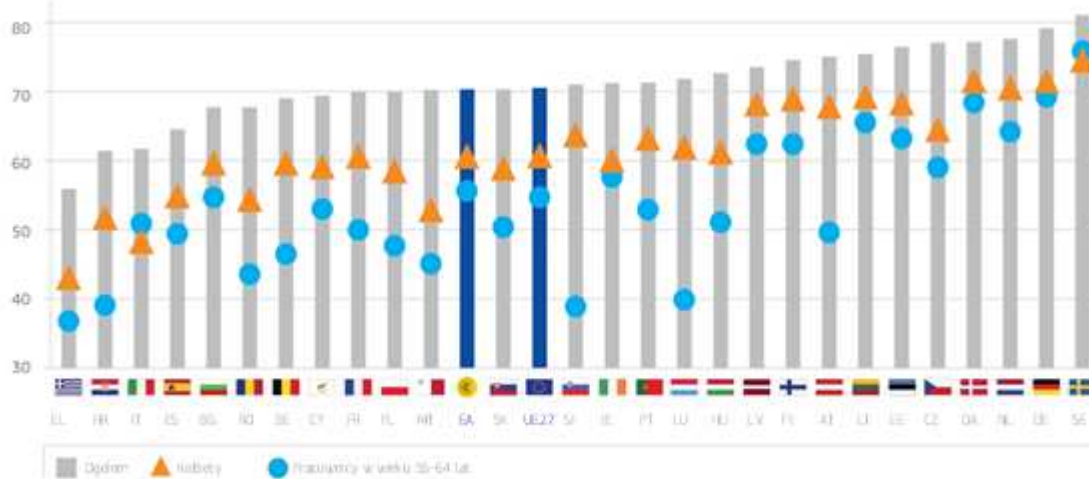
Dzięki podjęciu zdecydowanych działań i szeregu nietłatwych decyzji gospodarka powróciła na ścieżkę wzrostu, a bezrobocie spada we wszystkich państwach członkowskich. Stopy bezrobocia odnotowywane obecnie w całej UE i w strefie euro są najniższe od 2009 r. Do tej poprawy mogło przyczynić się m.in. większe i zindywidualizowane wsparcie skierowane do młodych ludzi w ramach programu gwarancji dla młodzieży.

Różnice w poziomie zatrudnienia

Poszczególne państwa różnią się znacznie także pod względem odsetka osób w wieku produkcyjnym, które są rzeczywiście zatrudnione – co obrazuje wskaźnik zatrudnienia. Szwecja, Niemcy, Holandia, Dania, Republika Czeska, Estonia, Litwa i Austria osiągnęły stopę zatrudnienia przekraczającą 75 proc., osiągając tym samym cel, który wszystkie państwa członkowskie UE wyznaczyły sobie w perspektywie 2020 r. Państwa członkowskie mają odmienną strukturę aktywności zawodowej kobiet i

Różnice w poziomie zatrudnienia: pomimo wzrostu zatrudnienia aktywność zawodowa kobiet i starszych pracowników jest w dalszym ciągu niska

W %, IV kw. 2016 r.

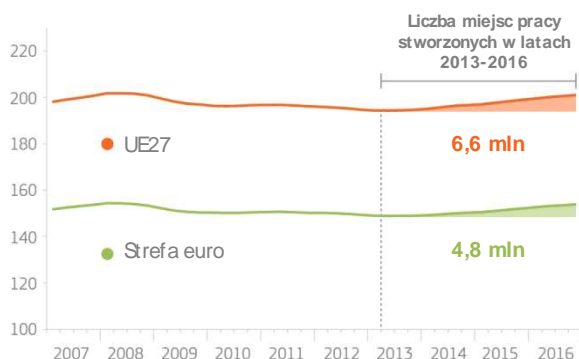
pracowników w wieku powyżej 55 lat. Wskaźniki zatrudnienia obu tych grup co prawda rosną, ale

Wraz ze spadkiem stóp bezrobocia poprawiają się wskaźniki zatrudnienia. W czwartym kwartale 2016 r. stopa zatrudnienia dla UE wyniosła 71 proc., co oznacza wzrost w stosunku do poziomu 69 proc. odnotowanego w 2010 r., kiedy to określono cel w perspektywie 2020 r. Państwa UE-27 odnotowują rekordowo wysoką liczbę osób zatrudnionych – 201 milionów, w tym 154 milionów w strefie euro.

Ta poprawa sytuacji wynika w dużej mierze z większego uczestnictwa kobiet w rynku pracy. Do wzrostu zatrudnienia przyczynia się powstawanie nowych miejsc pracy w sektorze usług, lepsze placówki opieki nad dziećmi i likwidacja mechanizmów podatkowych, które zniechęcały drugich żywicieli rodziny do podejmowania pracy. Na rynku pracy widoczne są jednak nadal duże różnice w traktowaniu kobiet i mężczyzn. Więcej starszych osób decyduje się też na wydłużenie aktywności zawodowej. Ta zmiana wynika częściowo z wcześniejszych reform emerytalnych, ale przyczyniła się do niej również poprawa umiejętności i stanu zdrowia starszych pracowników oraz lepsze warunki pracy w całej Europie.

Ożywienie na rynku pracy nabiera coraz większego tempa

W milionach, lata 2007–2016

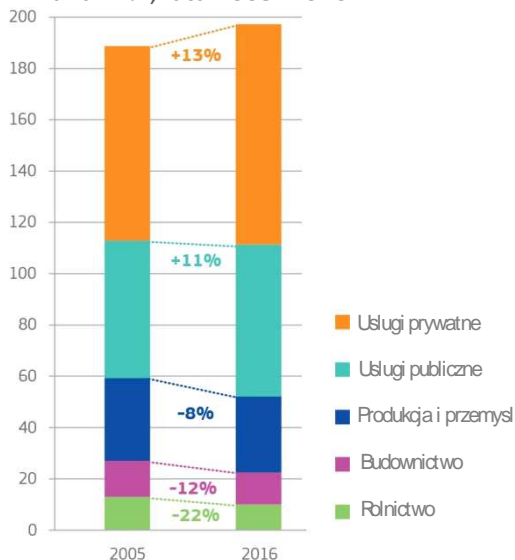
Źródło: Komisja Europejska

Większość nowych miejsc pracy oferuje dobrą jakość zatrudnienia, tzn. zapewnia wystarczające dochody, bezpieczeństwo rynku pracy i przyjazne środowisko pracy. Wiele z nich powstaje w sektorze usług, który generalnie zatrudnia pracowników o wyższych kwalifikacjach. Najwięcej miejsc pracy powstaje w sektorach usług informacyjno-komunikacyjnych, administracyjnych i pomocniczych oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. 85 proc. tych nowych miejsc pracy powstaje w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Nowe miejsca pracy powstają głównie w sektorze usług

Zatrudnienie w poszczególnych sektorach w UE-27 (w mln)

zmiana w %, lata 2005–2016

Państwa europejskie mają różne systemy zabezpieczenia społecznego

Jeśli chodzi o kwestie wykraczające poza rynek pracy, w państwach UE-27 działa również wiele systemów opieki społecznej i zabezpieczenia społecznego, które różnią się w zależności od krajowych wyborów politycznych i możliwości budżetowych. W 2015 r. wydatki publiczne na ochronę socjalną w UE stanowiły około 40 proc. łącznych wydatków publicznych, tj. niemal jedną piątą PKB. Osiem państw członkowskich – Finlandia, Francja, Dania, Austria, Włochy, Szwecja, Grecja i Belgia – przeznaczały na ochronę socjalną co najmniej 20 proc. swojego PKB.

Sposoby funkcjonowania systemów opieki społecznej odzwierciedlają różne tradycje odziedziczone z ubiegłego stulecia. Systemy te wprowadzono po raz pierwszy w Europie pod koniec XIX wieku w odpowiedzi na wyzwania ery przemysłowej (zob. załącznik I). Większość obecnych systemów ukształtowała się po II wojnie światowej; niektóre z nich rozwinęto w pełni dopiero w latach 80. i 90. XX w. Różnice pomiędzy poszczególnymi systemami dotyczą przede wszystkim wielkości budżetu i sposobu alokacji środków, źródeł finansowania, stopnia zabezpieczenia ludności przed skutkami ryzyka socjalnego i roli partnerów społecznych.

Systemy zabezpieczenia społecznego – w połączeniu z opodatkowaniem – pomagają zmniejszyć nierówności dochodowe. W Europie panuje obecnie największa na świecie równość społeczna, chociaż wciąż utrzymują się znaczne różnice indywidualne. Dochody 20 proc. najzamożniejszych gospodarstw domowych są średnio 5 razy wyższe niż dochody 20 proc. gospodarstw najuboższych. Przyjmując tę miarę, nierówność dochodowa jest najwyższa w Rumunii, na Litwie, w Bułgarii, na

Łotwie, Cyprze, w Estonii i we Włoszech. Znaczne nierówności dochodowe istnieją także między poszczególnymi regionami państw członkowskich.

Jednym z poważnych skutków kryzysu była stagnacja lub spadek dochodów wielu Europejczyków. Chociaż realny dochód do dyspozycji, tzn. dochód, którym gospodarstwa domowe dysponują po jego opodatkowaniu, zaczął niedawno wzrastać, to jego poziom zasadniczo nie zmienił się od 2008 r.

Nawet w naszych zamożnych społeczeństwach utrzymuje się znaczne ryzyko ubóstwa. Szacuje się, że niemal jedna czwarta ludności UE-27 jest zagrożona ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Ubóstwo wśród dzieci również pozostaje wysokie, a w kilku państwach członkowskich nadal rośnie. Dzieci te mają ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej, częściej kończą przedwcześnie naukę szkolną, a w dorosłym życiu są zagrożone w większym stopniu bezrobociem i ubóstwem. W 2010 r. przywódcy UE zobowiązali się do zmniejszenia liczby osób zagrożonych ubóstwem o 20 milionów do 2020 r., ale Europa jest daleka od osiągnięcia tego celu. Jak dotąd liczba osób zagrożonych ubóstwem wzrosła o 1,7 miliona.

Co pomaga naszym społeczeństwom i gospodarkom przetrwać kryzys?

Światowy kryzys finansowy i gospodarczy, który rozpoczął się w 2008 r., doprowadził w wielu państwach Unii do wysokiego bezrobocia i wysokich poziomów długu publicznego i zadłużenia prywatnego. Wiele osób i rodzin znalazło się w bardzo trudnej sytuacji materialnej. Kryzys nasilił utajone do tej pory problemy, dlatego w niektórych krajach jego skutki były poważniejsze niż w innych. Istniały państwa, które miały lepsze otoczenie inwestycyjne, przedsiębiorstwa, które okazały się bardziej konkurencyjne, rynki pracy i systemy zabezpieczenia społecznego, które lepiej amortyzowały wstrząsy i zapewniły skuteczniejszą ochronę przed negatywnymi skutkami kryzysu.

Najbardziej odporne gospodarki także traciły miejsca pracy wskutek kryzysu, ale były w stanie szybciej je odtworzyć. Systemy zabezpieczenia społecznego, w tym zwłaszcza świadczenia dla osób bezrobotnych, pomagały ludziom radzić sobie z zachodzącymi zmianami, a sektor usług publicznych skupiał się na przekwalifikowywaniu bezrobotnych i ich ponownym włączaniu w rynek pracy. Systemy zapewniające dochód minimalny umożliwiały zaspokojenie podstawowych potrzeb i godne życie. Kraje, w których partnerzy społeczni angażowali się mocno w reformy rynku pracy, uzyskały trwałe, pozytywne wyniki tych reform, ponieważ zaangażowanie partnerów społecznych gwarantowało współodpowiedzialność za proces reform ze strony szerokiego kręgu interesariuszy.

Przygotowanie się na przyszłe wyzwania

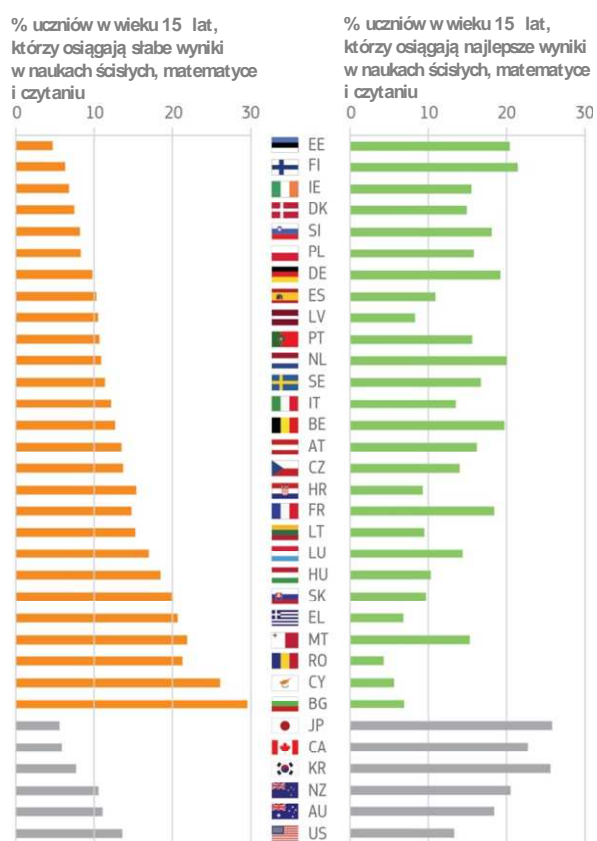
O przyszłości naszych społeczeństw i gospodarek będą decydowały w coraz większym stopniu takie czynniki jak edukacja i umiejętności. W Europie działają jedne z najbardziej innowacyjnych systemów kształcenia i doskonalenia zawodowego na świecie.

Tym większy niepokój budzi fakt, że w całej Europie blisko jedna czwarta osób dorosłych ma trudności z czytaniem i pisanem lub z podstawowymi operacjami matematycznymi, a niemal dwa

razy większa liczba osób dorosłych nie posiada wystarczających umiejętności cyfrowych. Co gorsza, obserwujemy coraz słabsze wyniki w zakresie tych podstawowych umiejętności wśród młodych ludzi.

Najnowsze wyniki Programu międzynarodowej oceny umiejętności uczniów (PISA) są niestety jednoznaczne: chociaż niektóre państwa członkowskie osiągają ogółem wysoki poziom kształcenia i wyrównane wyniki edukacyjne, większość z nich nie czyni wystarczających postępów w zmniejszaniu odsetka osób osiągających słabe wyniki w czytaniu, naukach ścisłych i matematyce. W przypadku niektórych grup ludności sytuacja jest jeszcze bardziej niepokojąca, gdyż wyniki w przedmiotach ścisłych uczniów-imigrantów – w ujęciu średnim i po uwzględnieniu statusu społeczno-ekonomicznego – są niemal dwa razy częściej gorsze od poziomu referencyjnego niż w przypadku ich rówieśników niebędących imigrantami.

Wśród uczniów osiągających najlepsze na świecie wyniki w przedmiotach ścisłych, czytaniu i matematyce jest niewielu Europejczyków

Źródło: OECD PISA, 2015 r.

3. Czynniki zmian do 2025 r.

W ostatnim dziesięcioleciu społeczna tkanka Europy uległa znaczącym zmianom. Jednocześnie na sposób naszego życia i pracy istotny wpływ mają czynniki o charakterze globalnym. Tendencje te są w znacznej mierze nieodwracalne, a tempo zmian w nadchodzących latach wzrośnie prawdopodobnie we wszystkich 27 państwach. Okoliczności te niosą za sobą wiele społecznych wyzwań, ale stwarzają również nowe szanse.

Europejska populacja szybko się zmienia

Europejczycy cieszą się dłuższym i zdrowszym życiem i jest to dobra wiadomość. Dzięki dziesięcioleciom pokoju, powszechnemu dostępowi do opieki zdrowotnej, postępowi w dziedzinie medycyny oraz lepszym warunkom życia i pracy więcej osób korzysta obecnie z dłuższego i bardziej aktywnego okresu emerytury.

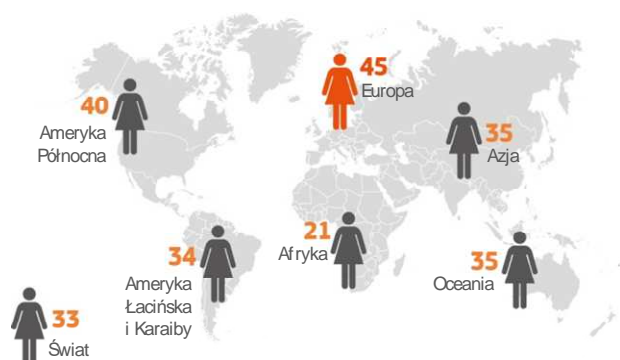
Znacząco poprawiło się średnie dalsze trwanie życia. W przypadku mężczyzn wzrośnie ono od przeciętnie 43 lat w 1900 r. do szacowanych 82 lat w 2050 r. W przypadku kobiet średnie dalsze trwanie życia wynosiło 46 lat, a obecnie oczekuje się, że do 2050 r. wzrośnie ono do 87 lat. Większość dzieci, które urodzą się w Europie do 2025 r., będzie nadal żyć za 100 lat. Jednocześnie średnie dalsze trwanie życia w dobrym zdrowiu i dostęp do opieki zdrowotnej nadal bardzo się różnią w zależności od dochodu i regionu.

Europejczycy mają również mniej dzieci. Podczas gdy w latach 60. XX w. na jedną kobietę przypadały 2 żywe urodzenia, natomiast obecnie współczynnik dzietności w UE wynosi średnio 1,58. Jako przykład można podać współczynnik dzietności w Irlandii i Portugalii, który wynosił kiedyś powyżej 3, a dzisiaj – poniżej 2.

Wzrastające średnie dalsze trwanie życia w połączeniu ze spadającym poziomem dzietności prowadzi do istotnego starzenia się społeczeństwa. Obecnie na terytorium UE żyje więcej osób w wieku powyżej 65 lat niż dzieci poniżej 14 roku życia. Do 2050 r. prawie jedna trzecia Europejczyków będzie miała co najmniej 65 lat. Obecnie do tej grupy wiekowej należy mniej niż jedna piąta osób. W porównaniu z resztą świata Europejczycy – przy medianie wieku wynoszącej 45 lat – zostaną do 2030 r. najstarszym społeczeństwem na świecie.

Europejczycy zostaną najstarszym społeczeństwem na świecie do 2030 r.

Mediana wieku w podziale na regiony świata

Źródło: RAND Europe

Dłuższe życie nie zawsze jednak oznacza dłuższe życie w dobrym zdrowiu: prawie 50 milionów osób w UE-27 cierpi na choroby przewlekłe, a co roku niemal pół miliona osób w wieku produkcyjnym umiera

przedwcześnie z tego powodu. Tych zgonów można uniknąć dzięki skuteczniejszej polityce zdrowia publicznego i profilaktyki lub efektywniejszej opiece zdrowotnej świadczonej w odpowiednim czasie.

Długowieczność będzie znacząco oddziaływać na politykę publiczną i usługi społeczne - daleko poza sektorami zdrowia i opieki - począwszy od systemu kształcenia aż po mieszkalnictwo i mobilność dostosowane do osób starszych. Mając na uwadze szybki rozwój sektora gospodarki społecznej, starzenie się społeczeństwa może przyczynić się do powstania nowych miejsc pracy zarówno w obszarze rekreacji, jak i opieki zdrowotnej. Ze względu na starzenie się społeczeństwa pojawiają się nowe potrzeby do zaspokojenia. Już teraz prawie jedna trzecia ludności powyżej 65 roku życia mieszka sama, a prawie dwie trzecie ludzi powyżej 75 roku życia korzysta z opieki nieformalnej, świadczonej głównie przez najbliższą rodzinę. Co szósta starsza osoba żyje w biedzie, przy czym starsze kobiety są szczególnie narażone na otrzymywanie niskich emerytur wskutek niepełnego stażu pracy.

Wszystkie te czynniki będą miały wpływ na stabilność finansową systemów opieki społecznej, a przez to na sytuację budżetową poszczególnych krajów. Można oczekiwać, że w UE-27 wydatki związane z emeryturami wzrosną w 2030 r. do 12,4 proc. PKB, wydatki na opiekę zdrowotną – do 7,7 proc. PKB, a na opiekę długoterminową – do 2,4 proc. PKB. Na każdą osobę starszą w 2060 r. będą przypadać jedynie dwie osoby w wieku produkcyjnym, w porównaniu z czterema w 2008 r. Wpływ tej sytuacji zostanie ograniczony dzięki niedawnym reformom emerytalnym mającym na celu powiązanie wieku emerytalnego ze średnim dalszym trwaniem życia, ale nowe koszty opieki zdrowotnej i tak będą zapewne znaczące.

Kurczące się zasoby siły roboczej zagrażają także naszej zdolności do utrzymania poziomu wzrostu gospodarczego. Nawet jeżeli coraz więcej osób z każdego pokolenia wyraża gotowość do pracy – także dłużej – nie zrekompensuje to zapewne ogólnego spadku liczby ludności. Legalna migracja może zapewnić dopływ do UE umiejętności potrzebnych dla przezwyciężenia niedoborów panujących na rynku pracy oraz przyczynić się do stabilności finansowej systemów opieki społecznej.

Starzenie się wpłynie również na relatywne znaczenie Europy na świecie, ponieważ liczba ludności w innych regionach wzrasta szybciej. Do 2060 r. udział Europejczyków w ogólnej liczbie ludności świata spadnie poniżej 5 proc. Żadne z państw członkowskich nie będzie wówczas stanowić więcej niż 1 proc. ludności świata. Sytuacja jest szczególnie poważna na Litwie, gdzie – na podstawie obecnych założeń – przewiduje się, że liczba ludności do 2080 r. spadnie o więcej niż jedną trzecią. Liczba ludności spadnie o około 30 proc. w Słowacji, Grecji, Portugalii i Bułgarii.

Starzenie się społeczeństwa uwydatnia także kwestię sprawiedliwości międzypokoleniowej. Obecnie istnieje realne ryzyko pojawienia się podziału między młodszymi i starszymi pokoleniami pod względem udziału w procesie decyzyjnym, dobrobytu, bezpieczeństwa materialnego oraz dostępu do mieszkalnictwa, jak również pod względem wspólnego ponoszenia obciążeń finansowych i fiskalnych w starzejącym się społeczeństwie.

Istnieją nowe style życia, a społeczeństwo jest bardziej różnorodne

Zmiany demograficzne zarówno odzwierciedlają, jak i wyjaśniają głębsze procesy społeczne, takie jak pojawianie się nowych stylów życia, dynamika terytorialna, zwyczaje konsumpcyjne oraz warunki mieszkaniowe.

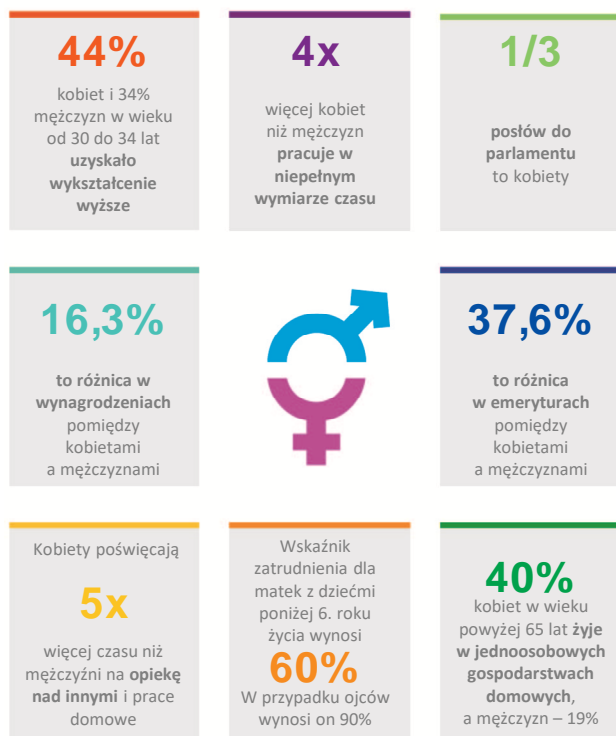
Odnotowuje się spadek urodzeń, ale dane wskazują na to, że pragnienie posiadania dzieci czasami pozostaje niespełnione. Wynika to ze złożonej kombinacji czynników, do których zalicza się nierównomierne rozłożenie obowiązków rodzicielskich, niedogodne formy opieki nad dziećmi, niesprzyjający rodzinie system organizacji pracy i niepewne perspektywy jej znalezienia.

Zmiany w stylu życia pociągają również za sobą rozpad małżeństw, powstawanie nowych typów związków i osłabianie więzi z dalszą rodziną. Oznacza to, że jednostka ma więcej swobody w wyborze własnego stylu życia, jednocześnie jest jednak bardziej narażona na izolację społeczną, a jej życie może być mniej stabilne. Jednoosobowe gospodarstwa domowe w 2015 r. stanowiły jedną trzecią wszystkich gospodarstw domowych w UE, a tylko jedna trzecia gospodarstw domowych liczyła więcej niż dwie osoby. Tendencja ta prawdopodobnie będzie się utrzymywać w większości państw członkowskich do 2025 r. Pojawiają się w związku z tym nowe problemy dotyczące równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, a także obowiązków opiekuńczych, w szczególności w przypadku gospodarstw domowych osób samotnie wychowujących dzieci, które są bardziej zagrożone ubóstwem w sytuacji bezrobocia.

Równość płci jest nadal daleka od urzeczywistnienia, nawet jeżeli odnotowuje się w tym zakresie postępy. W dalszym ciągu utrzymują się stereotypy związane z płcią, a kobiety są nadal niedostatecznie reprezentowane na rynku pracy, na stanowiskach decyzyjnych w gospodarce i w polityce.

Różnice w traktowaniu kobiet i mężczyzn utrzymują się we wszystkich dziedzinach

2016 r. lub najnowsze dostępne dane

Źródło: Komisja Europejska

W dniu 1 stycznia 2016 r. na terytorium UE-27 przebywało legalnie 29,7 milionów osób urodzonych poza UE, które osiadły na jej terytorium w ciągu ostatnich dziesięcioleci z różnych powodów (praca, nauka, ochrona lub łączenie rodzin). Podczas gdy migracja do UE pozostaje stosunkowo niewielka w porównaniu z sytuacją w innych częściach świata, niedawny duży napływ migrantów do UE, do którego doszło w relatywnie krótkim okresie, przyczyniły się do powstania napięć w niektórych częściach Europy. Ogromne znaczenie dla przyszłego dobrobytu oraz spójności europejskich społeczeństw jako całości ma zapewnienie skutecznej integracji wszystkich obywateli państw trzecich oraz ich pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i możliwości wniesienia przez nich w to życie swojego wkładu.

Europejczycy w coraz większym stopniu korzystają ze swojego prawa do swobodnego przemieszczania się wewnątrz Unii, aby pracować i studiować w innych państwach; zakładają przedsiębiorstwa, płacą podatki i przyczyniają się tym samym do powstania bardziej dynamicznego społeczeństwa. Obecnie około 16 milionów Europejczyków mieszka i pracuje przez dłuższy czas w innym państwie – być może na stałe. 1,7 miliona osób, blisko 1 proc. siły roboczej w UE, przekracza codziennie granicę w celu wykonywania pracy w innym kraju. Poza tym wzrastająca integracja społeczeństwa europejskiego jest konsekwencją łatwości, z jaką można podróżować, studiować, przechodzić na emeryturę i prowadzić działalność gospodarczą w poszczególnych państwach, przy jednoczesnym obniżeniu kosztów i zwiększeniu możliwości w następstwie stworzenia jednolitego rynku bez granic.

Zmiany w populacji pojawiły się w okresie wzrastającej urbanizacji. Już ponad 70 proc. Europejczyków mieszka w miastach. Do 2050 r. będzie takich osób 80 proc. W Europie mamy teraz jedne z

najbardziej „inteligentnych miast” na świecie, ale istnieje możliwość i obowiązek uczynienia ich jeszcze bardziej powiązаныmi i wydajnymi pod względem zużycia zasobów naturalnych i energetycznych. Aby uwzględnić potrzeby zróżnicowanej populacji, kluczowym wyzwaniem stanie się stworzenie środowiska miejskiego, które sprzyjałoby lepszemu włączeniu różnych grup, w tym pracujących rodziców oraz osób niepełnosprawnych i starszych, oraz było dla nich łatwiej dostępne.

Spółeczeństwo staje się coraz bardziej złożone, ponieważ tradycyjne więzi, takie jak więzi w obrębie rodziny lub grupy społecznej bądź więzi religijne ulegają zmianom. Globalizacja zwiększa zakres różnorodnych wpływów, pobudza ciekawość i oddziałuje inspirująco na społeczeństwa. Staje się jednak źródłem obaw dotyczących tożsamości kulturowej, różnic kulturowych i dialogu między grupami. Jest to symptomatyczne dla sytuacji, w której przyjmuje się wartości indywidualistyczne i w której funkcjonują odrębne kultury, przy czym w okolicznościach tych najważniejszym elementem staje się w coraz większym stopniu jednostka i konsument, a nie społeczeństwo jako całość. Zmiany te pociągają za sobą nowe problemy dotyczące tolerancji i szacunku dla innych. Jednocześnie pojawiają się nowe formy solidarności, społecznego zaangażowania i uczestnictwa obywatelskiego, w tym poprzez działalność kulturalną, rekreację i wykorzystanie nowych technologii.

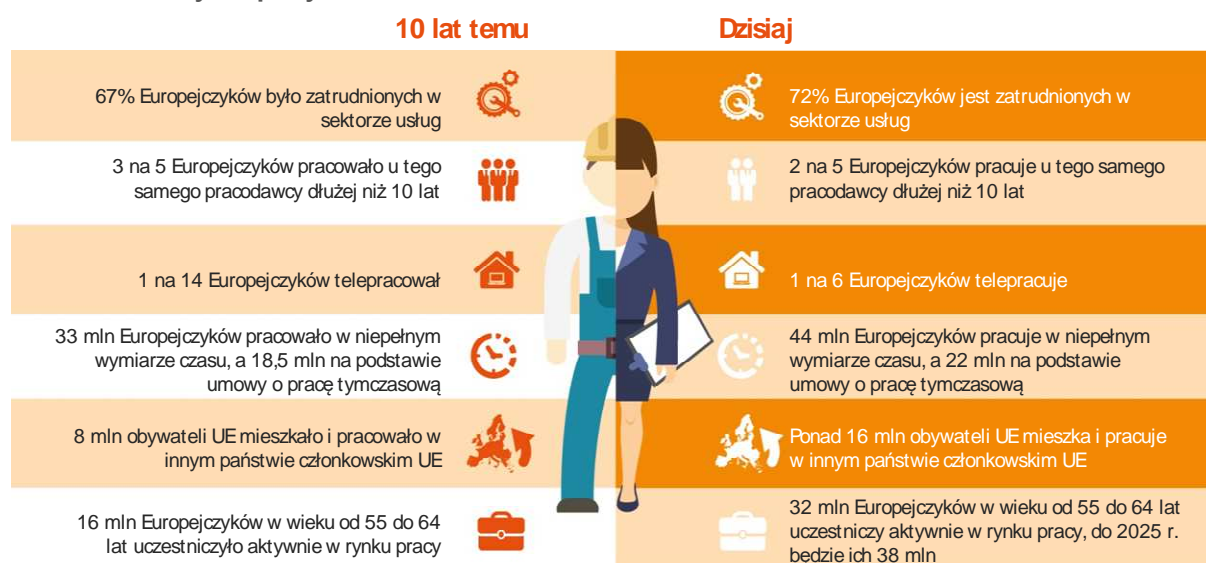
Nowe środowisko pracy nabiera kształtu

Praca zawodowa ulega radykalnemu przekształceniu w następstwie łącznego wpływu postępu technologicznego, globalizacji i wzrostu sektora usług. Całe sektory gospodarki ulegają przekształceniu w ramach współkonsumpcji i korzystania z platform internetowych. Siła robocza musi radzić sobie ze zwiększonym tempem zmian w odniesieniu do nabywania nowych umiejętności, dostosowania się do nowych modeli biznesu lub do zmieniających się preferencji konsumentów.

Dla niektórych osób zmiany te oznaczają niespotykane dotychczas możliwości oraz uelastycznienie form pracy dzięki wykorzystaniu narzędzi informatycznych oraz rosnącemu znaczeniu ruchomego czasu pracy i telepracy. Dla innych osób są one źródłem niepewności.

Do 2025 r. harmonogramy pracy i ścieżki zawodowe staną się jeszcze bardziej zróżnicowane niż ma to miejsce obecnie. W ciągu jednego lub dwóch pokoleń liczba miejsc pracy przeciętnego Europejczyka w całym okresie jego kariery zawodowej wzrosła z jednego do dziesięciu. Wykorzystanie pracy zdalnej lub mobilnej stanie się łatwiejsze i powszechniejsze. Odzwierciedla to tendencję do zwiększania się elastyczności pracowników na bardziej zróżnicowanym rynku pracy. Praca będzie w coraz większym stopniu skupiać się na realizacji i wynikach, a nie na fizycznej obecności w określonym miejscu, przy czym pojawi się więcej możliwości wykonywania pracy w charakterze zleceniobiorcy oraz łączenia pracy na różnych stanowiskach. Wiele z tych zmian zaczęło już nabierać kształtów; sposób, w jaki zareagujemy na te przekształcenia oraz jak nimi pokierujemy, określi, jakie będzie przyszłe środowisko pracy.

Nowe realia na rynku pracy

Źródło: Komisja Europejska

Przemiany te są symbolem coraz bardziej zróżnicowanych i nietypowych modeli organizacji pracy i warunków pracy, które podważają tradycyjny schemat kariery zawodowej. W jego miejsce pojawiają się nowe formy umów o pracę, dochodzi do większej mobilności geograficznej i do liczniejszych zmian miejsc pracy i statusu pracowniczego.

Podczas gdy nowe rodzaje umów ułatwiają wchodzenie na rynek pracy, zwiększają one jednak ryzyko polaryzacji rynku, na którym występują oznaki rosnących nierówności płacowych i na którym jednostki o niskich kwalifikacjach pozostają na stanowiskach niewymagających kwalifikacji z małymi szansami na awans.

Ze względu na tempo cyfryzacji i zmian gospodarczych niektóre z dzisiejszych miejsc pracy oraz umiejętności potrzebne do zajmowania tych miejsc pracy staną się przestarzałe. Aby zaradzić tym wyzwaniom, należy zmodernizować systemy kształcenia. Większość uczniów rozpoczynających obecnie naukę w szkołach podstawowych będzie najprawdopodobniej pracować w nowych – jeszcze nieistniejących – zawodach.

Wyzwania dla przyszłego życia zawodowego

Do tej pory	W przyszłości
 Stopniowe innowacje	 Przełomowe innowacje
 Ludzie są operatorami maszyn	 Ludzie monitorują pracę maszyn
 Umowy na czas nieokreślony i praca najemna	 Elastyczne umowy i nowe formy zatrudnienia
 Liniowe kariery zdeterminowane wcześniejszym wykształceniem	 Dynamiczne kariery zawodowe, częsta zmiana kwalifikacji i uczenie się przez całe życie
 Wyspecjalizowane umiejętności	 Interdyscyplinarne kompetencje i zdolności twórcze
 Praca na stanowisku pracy, oddzielenie życia zawodowego od prywatnego	 Praca w dowolnym czasie i miejscu, przeplatanie się życia zawodowego i prywatnego

Źródło: Komisja Europejska

Wiąże się to z licznymi pytaniami na temat przyszłości samej pracy. Czy w przyszłości będzie mniej czy więcej miejsc pracy? Czy istniejące miejsca pracy będą dobrymi miejscami pracy? Czy obecna i przyszła siła robocza ma odpowiednie umiejętności pozwalające na zajmowanie tych stanowisk? Trudno jest przewidzieć skutki pełnej automatyzacji i stosowania sztucznej inteligencji dla przyszłej dostępności miejsc pracy i tempa, w jakim może dojść do tych zmian. Z niektórych badań wynika, że około połowa czynności wykonywanych obecnie w pracy może zostać do 2055 r. zautomatyzowana. Pewne jest natomiast, że pracownicy we wszystkich grupach wiekowych będą w coraz większym stopniu zmuszeni do dostosowywania swoich umiejętności do zmian technologicznych i do stałego podnoszenia tych umiejętności. Do funkcjonowania w takim otoczeniu muszą się dostosować europejskie spółki, szkoły, ośrodki szkoleniowe i szkoły wyższe.

Pojawiły się nowe zagrożenia społeczne i konieczna jest modernizacja systemów opieki społecznej i uczenia się przez całe życie

Nowa rzeczywistość na rynku pracy rodzi pytania, jaka będzie w przyszłości jakość miejsc pracy pod względem zarobków, bezpieczeństwa zatrudnienia i warunków pracy. Wpływa ona również na takie dziedziny jak sieć pomocy społecznej, świadczenia socjalne, planowanie emerytur, opieka nad dziećmi i opieka zdrowotna. Nowe realia mogą również wymagać dostosowania czasu pracy, okresów odpoczynku oraz wymogów dotyczących zdrowia i bezpieczeństwa.

Ogół społeczeństwa zmagają się z wieloma nowymi problemami, takimi jak stres, depresja, otyłość, choroby uwarunkowane środowiskowo czy uzależnienie od technologii. Dokładają się one do istniejących od dawna zagrożeń, takich jak izolacja społeczna, choroby psychiczne, nadużywanie narkotyków i alkoholu, przestępczość i brak bezpieczeństwa.

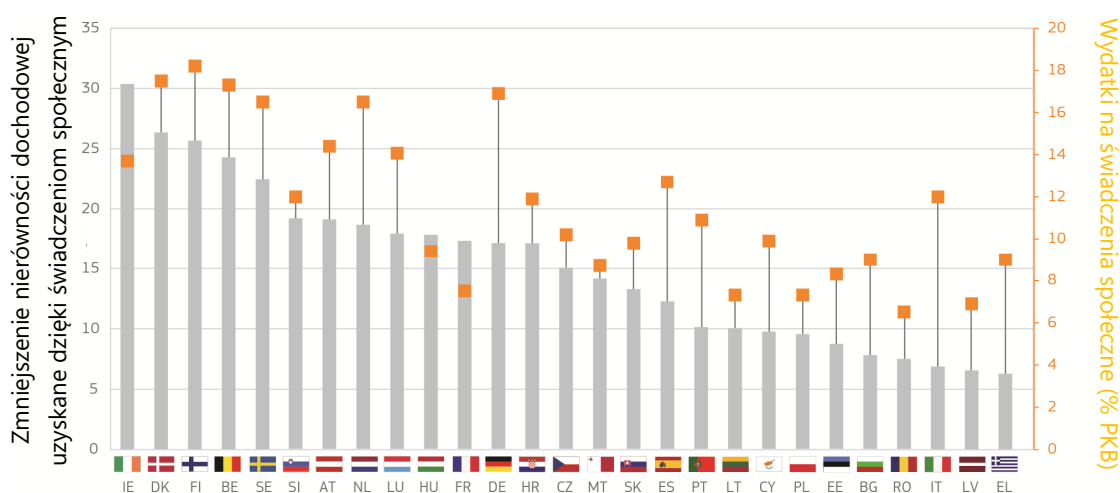
Zagraża to zdolności władz publicznych, przedsiębiorstw i osób fizycznych do odpowiedniego reagowania i adaptacji. Zmiany, które obecnie zachodzą, przyniosą nowe poważne wyzwania dotyczące kształcenia, szkolenia, umiejętności, uczenia się przez całe życie, zarządzania zasobami

ludzkimi oraz zdolności radzenia sobie z koniecznością częstych zmian ścieżki zawodowej w trakcie życia. Nowe realia świata pracy pociągną za sobą konieczność ustanowienia nowych praw socjalnych, które będą do nich lepiej dostosowane.

Pomimo wielu reform, jakie są obecnie prowadzone, istniejące państwa opiekuńcze nie zawsze są dobrze przygotowane, aby stawić czoła tym nowym i w dużej mierze bezprecedensowym wyzwaniom. Przygotowanie to nie polega wyłącznie na zapewnieniu ogólnej stabilności finansowej systemu. Jest to kwestia zapewnienia odpowiedniej siatki bezpieczeństwa socjalnego i nowych mechanizmów ochrony, które pomogą jednostkom wykorzystywać w pełni swoje zdolności, by móc kierować swoim życiem, i zapewnią dobre funkcjonowanie społeczeństwa. Systemy zabezpieczenia społecznego wciąż mają wiele ograniczeń, jeśli chodzi o ich zakres i możliwości dostępu do świadczeń. Na przykład w krajach, których mieszkańcy tradycyjnie polegają na wsparciu rodzinnym, a emerytury traktują jako źródło utrzymania także dla członków dalszej rodziny, istnieje konieczność rozwinięcia i wzmocnienia systemów podatków i świadczeń, które są w większym stopniu nastawione na jednostki, powszechne i uwzględniające kryterium dochodowe. W takich krajach obowiązuje często ugruntowane restrykcyjne ustawodawstwo chroniące zatrudnienie, które leży w interesie pracowników, ale jest niekorzystne dla młodych osób poszukujących pracy.

Dobrze ukierunkowana polityka socjalna może skutecznie zmniejszać nierówności

w %, 2014 r.

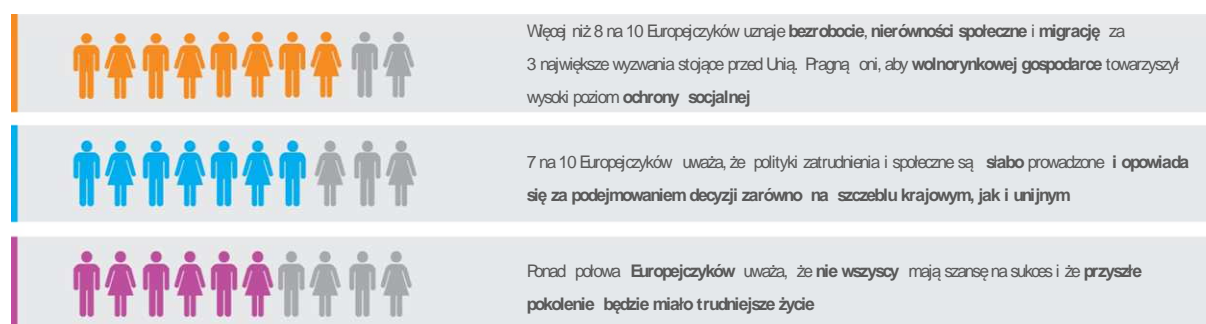
Źródło: Komisja Europejska

Myśląc perspektywicznie, ważnym zabezpieczeniem na przyszłość będzie unowocześnienie systemów kształcenia i szkolenia oraz rozszerzenie programów uczenia się przez całe życie, co zwiększy mobilność zawodową i rozwiąże problem niedopasowania umiejętności do potrzeb rynku pracy. Światowe gospodarki coraz ostrzej konkurują ze sobą o wysoko wykwalifikowanych pracowników. Większość państw europejskich utrzymuje wprawdzie wysokie miejsca w międzynarodowych rankingach umiejętności, ale niektóre dały się już wyprzedzić konkurentom z Azji, Oceanii i Bliskiego Wschodu.

Europejczycy oczekują od rządów rozwiązania tych problemów

Tendencje te są dobrze postrzegane przez Europejczyków, a skutki kryzysu zwiększyły w wielu wypadkach ich oczekiwania, ale także i obawy. Wyniki badań sondażowych stale wskazują, że miejsca pracy i polityka społeczna mają priorytetowe znaczenie dla mieszkańców UE. Europejczycy są przywiązani do swoich standardów opieki społecznej i wyrażają pewne niezadowolenie ze sposobu, w jaki UE i rządy krajowe podchodzą do ich problemów.

Europejczycy są zaniepokojeni sytuacją społeczną

Źródło: Komisja Europejska i Eurobarometr 2017

Zdaniem respondentów obowiązek działania leży po stronie wszystkich organów – lokalnych, regionalnych, krajowych i europejskich – a z ankiet nie zawsze jasno wynika, które organy uważają oni za odpowiedzialne za konkretne zadania. Proszeni o dokonanie wyboru pomiędzy szczeblem krajowym a szczeblem UE, respondenci stwierdzają, że kwestie społeczne leżą w gestii głównie państw członkowskich, ale widzą również pewną rolę dla UE, nawet gdy nie dysponuje ona w pełni możliwościami rozwiązania danego problemu społecznego. Należy także zauważyć, że aby móc w pełni wykorzystać możliwości wiążące się z funduszami europejskimi, państwa członkowskie powinny szybko i sprawnie tworzyć niezbędne struktury, co pokazuje przykład bezrobocia wśród młodzieży.

4. Możliwe przyszłe działania UE-27

Znalezienie odpowiedzi na nadzieje i oczekiwania obywateli wymaga otwartej dyskusji na temat dalszej zdolności systemów gospodarczych i systemów zabezpieczenia społecznego do zaspokajania indywidualnych i zbiorowych potrzeb społecznych, a także na temat możliwości skuteczniejszej współpracy między UE a państwami członkowskimi.

5 scenariuszy przedstawionych w Białej księdze Komisji w sprawie przyszłości Europy

SCENARIUSZE

Kontynuacja

UE-27 będzie realizować i aktualizować obecny program reform. Priorytety będą regularnie aktualizowane, a problemy – rozwiązywane na bieżąco, czemu będzie towarzyszyć przyjmowanie odpowiednich nowych przepisów.

Nic poza jednolitym rynkiem

UE-27 będzie pogłębiać tylko kluczowe aspekty jednolitego rynku.

Ci, którzy chcą więcej, robią więcej

UE-27 umożliwi zainteresowanym państwom członkowskim ściślejszą współpracę w określonych dziedzinach polityki. W rezultacie państwa członkowskie będą zawierać uzgodnienia prawne i budżetowe w celu pogłębienia współpracy. Inne państwa członkowskie będą miały możliwość przyłączenia się w późniejszym czasie.

Robić mniej, ale efektywniej

Konsensus co do potrzeby lepszego wspólnego rozwiązywania pewnych priorytetowych kwestii będzie sprawiał, że UE-27 skoncentruje swoją uwagę i zasoby na skuteczniejszym i szybszym osiągnięciu rezultatów w wybranych obszarach polityki, poświęcając innym obszarom mniej uwagi.

Robić wspólnie znacznie więcej

Państwa członkowskie będą współdzielić więcej uprawnień, zasobów i decyzji we wszystkich obszarach polityki, euro zostanie wzmocnione, a decyzje na szczeblu europejskim będą szybko wprowadzane w życie.

CO TO OZNACZA?

CO TO OZNACZA W WYMIARZE SPOŁECZNYM?

<p>Utrzymane zostaną prawa obywateli wynikające z unijnych przepisów.</p>	<p>Prawa obywateli wynikające z przepisów unijnych mogą być z czasem ograniczane.</p> <p>Trwałe różnice w standardach dotyczących konsumentów, kwestii społecznych i ochrony środowiska, a także w dziedzinie opodatkowania i korzystania z dotacji publicznych.</p> <p>Ryzyko, że państwa zaczną się prześcigać w obniżaniu tych standardów.</p> <p>Swobodny przepływ osób nie będzie zagwarantowany.</p>	<p>Prawa obywateli wynikające z przepisów unijnych zaczną się różnić w zależności od tego, czy osoby te mieszkają w państwie, które zdecydowało się robić więcej.</p> <p>Grupa państw członkowskich zdecyduje się zharmonizować opodatkowanie lub uzgodni wspólne standardy socjalne, ograniczając w ten sposób koszty przestrzegania przepisów i zjawisko uchylania się od opodatkowania oraz przyczyniając się do poprawy warunków pracy.</p> <p>Na szczeblu wszystkich 27 państw członkowskich nastąpi postęp we wzmacnianiu jednolitego rynku i ugruntowaniu czterech swobód.</p>	<p>Prawa obywateli wynikające z przepisów unijnych zostaną wzmocnione w dziedzinach, w których zdecydujemy się zintensyfikować nasze działania, a osłabione w pozostałych dziedzinach.</p> <p>Nowe standardy w zakresie ochrony konsumentów, środowiska oraz bezpieczeństwa i higieny pracy nie będą podlegać szczególnej harmonizacji, a tylko uzgodnieniom ograniczonym do niezbędnego minimum.</p> <p>Wynagrodzenia, przepisy socjalne i stawki podatkowe będą znacznie się różnić w całej Unii.</p>	<p>Obywatele będą mieli więcej praw wynikających bezpośrednio z przepisów unijnych.</p> <p>Ścisła koordynacja polityki budżetowej, społecznej i podatkowej pomiędzy członkami strefy euro.</p> <p>Dostępne będzie dodatkowe unijne finansowanie na rzecz pobudzania rozwoju gospodarczego i reagowania na wstrząsy na szczeblach regionalnych, sektorowych i krajowych.</p>
---	--	---	---	---

Źródło: Komisja Europejska

Rola UE w dziedzinie polityki społecznej będzie zależeć od szerszych wyborów, jakich dokonają wszystkie państwa UE-27. Jak podkreślono w białej księdze w sprawie przyszłości Europy, istnieje wiele możliwości, które sięgają od zachowania status quo, poprzez zmianę zakresu i priorytetów, po częściowy lub zbiorowy skok naprzód.

Dbanie o równe szanse obywateli w interesie silnych społeczeństw

W całej UE panuje coraz powszechniejsze przekonanie, że aby mieć odporne społeczeństwa, należy dbać o równość szans, która zapewnia każdej jednostce dobry start w życiu, pokonanie trudności oraz zrealizowanie własnego potencjału.

Obszary działań są dobrze znane: inwestowanie w dzieci w celu zapewnienia im jak najlepszego startu w życiu; inwestowanie w młodzież, umiejętności i uczenie się przez całe życie; ułatwianie przekwalifikowywania się w ciągu kariery zawodowej oraz przejście od koncepcji „jednego miejsca pracy na całe życie” do modelu „zatrudnienia przez całe życie”, w tym w formie działalności na własny rachunek; działania na rzecz dłuższego i zdrowszego życia poprzez profilaktykę zdrowotną, lepsze warunki pracy i opiekę nad osobami starszymi; propagowanie równouprawnienia płci w celu wyrównania istniejących różnic w traktowaniu mężczyzn i kobiet oraz rozpowszechnienia modelu rodziny o „dwóch żywicielach”; zapewnianie aktywnego włączenia społecznego i walka z dyskryminacją, co pozwoli wszystkim jednostkom prowadzić godne życie; ułatwianie mobilności i zapewnianie pomyślniej integracji migrantów; wspieranie takich wartości jak aktywność obywatelska, kultura i dialog społeczny, które również stanowią pewną formę bogactwa ekonomicznego.

Nie istnieje jedno uniwersalne podejście, które byłoby odpowiednie dla wszystkich, ale państwa europejskie stoją przed wspólnymi wyzwaniami i muszą wspólnie podjąć działania. W czasach szybkich, nieustannych zmian należy skupić się na nacisku na wyrównywaniu szans jednostek i budowie odporniejszych struktur społecznych, które będą w stanie z powodzeniem dostosowywać się do aktualnych realiów.

Państwa europejskie mogą się od siebie uczyć.

Wiele krajów UE prowadzi szeroko zakrojone reformy rynku pracy i systemów opieki społecznej, w ramach których wyraźnie rysują się następujące wspólne tendencje: zmniejszenie obciążeń podatkowych pracy, by ograniczyć koszty zatrudniania pracowników i ułatwić tworzenie miejsc pracy; modernizacja systemów emerytalnych poprzez lepsze dostosowanie wieku emerytalnego do średniego dalszego trwania życia; unowocześnienie systemów kształcenia i uczenia się przez całe życie, aby lepiej dostosować je do obecnych i przyszłych potrzeb; utrzymanie powiązania między wysokością wynagrodzeń a wydajnością pracy, aby zachować konkurencyjność i zdolność do tworzenia miejsc pracy w dłuższym okresie.

Podejmując takie reformy, państwa członkowskie mogą wzorować się na sprawdzonych modelach europejskich. Dzięki kombinacji elastycznego rynku pracy, silnej ochrony socjalnej, dobrze działającego dialogu społecznego i uczenia się przez całe życie Danii udało się zmniejszyć nierówności

i poprawić wyniki gospodarcze. Działający w Austrii i Niemczech system dwutorowego szkolenia zawodowego ułatwia osobom uczącym się przejście do świata pracy dzięki połączeniu kształcenia z praktyką zawodową.

Jednocześnie wszystkie kraje są gotowe wprowadzać innowacje w kontekście krajowym lub europejskim. Próbnym wprowadzeniem powszechnego dochodu podstawowego w Finlandii czy ustanowieniem minimalnego dochodu gwarantowanego w Grecji świadczą o tym, że państwa coraz częściej testują nowe modele, aby przystosować się do nowych realiów. We Francji wprowadzono nowy osobisty rachunek aktywności zawodowej, który skupia wszystkie uprawnienia, takie jak konta szkoleniowe, konta ryzyka zawodowego i świadczenia dla bezrobotnych w ramach jednego rachunku, z którego dana osoba może korzystać przez cały okres swojej kariery zawodowej.

Nie ma wątpliwości, że Europa może zaprezentować rozwiązania, które odpowiadają na wyzwania społeczne trapiące również inne części świata – począwszy od szybkiego starzenia się społeczeństw w wielu krajach pozbawionych rozwiniętych systemów opieki społecznej, przez projekty „inteligentnych miast” na całym świecie, po nowatorskie metody opieki zdrowotnej.

UE może się oprzeć na dotychczasowych postępach

Przez ostatnie sześćdziesiąt lat rola UE polegała na wspieraniu zmian, lecz również na sterowaniu nimi, z pełnym poszanowaniem kompetencji innych szczebli władz.

Już traktat rzymski zawierał takie podstawowe zasady, jak równa płaca dla kobiet i mężczyzn i prawo pracowników do swobodnego przemieszczania się do innych państw członkowskich. Od tego czasu ustanowiono szczegółowe przepisy, które wprowadziły w życie prawo do przemieszczenia się do innego państwa: przepisy zapewniające prawo pacjenta do otrzymania opieki lekarskiej za granicą i do uzyskania zwrotu kosztów poniesionych przez niego z tego tytułu, przepisy regulujące wzajemne uznawanie dyplomów i zapobiegające utracie nabytych praw emerytalnych w przypadku podjęcia pracy w innym kraju. Przepisy te miały bezpośredni, pozytywny wpływ na życie milionów ludzi i przyniosły same korzyści naszej całej gospodarce i wszystkim społeczeństwom.

W miarę rozwoju jednolitego rynku UE opracowywała zbiór przepisów prawa wtórnego w zakresie bezpieczeństwa i zdrowia pracowników, równości praw, nietypowych form zatrudnienia takich jak zatrudnienie w niepełnym wymiarze czasu pracy i praca tymczasowa. Ten rozwój unijnego prawodawstwa socjalnego był związany z diagnozą, że wspólny rynek wymaga również wspólnych przepisów w wielu dziedzinach, które określają powszechne minimalne standardy.

Opracowując wytyczne, UE umożliwia rządów krajowym korzystanie z doświadczeń innych krajów. Wytyczne dotyczące wymiaru socjalnego obejmują wiele różnych dziedzin, począwszy od edukacji, przez opiekę zdrowotną, politykę młodzieżową, równość płci i przeciwdziałanie dyskryminacji, aż po sport. W ramach europejskiego semestru mającego na celu koordynację polityki budżetowej i gospodarczej państwa członkowskie zgodziły się wdrażać reformy gospodarcze i reformy rynku pracy, aby wspierać wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu i zwiększać sprawiedliwość społeczną, opierając się na fundamencie odpowiedzialnych finansów publicznych.

Chociaż znaczna część budżetu UE jest przeznaczana na wspieranie innowacji i projektów społecznych w państwach członkowskich i na walkę z ubóstwem, należy zauważyć, że budżet UE przeznaczony na cele społeczne stanowi zaledwie 0,3 proc. łącznych publicznych wydatków socjalnych w UE. Wielkość socjalnego budżetu UE może zostać zrewidowana w przyszłości, ale nie ulega wątpliwości, że pomoc socjalna leży obecnie w gestii głównie państw członkowskich i tam pozostanie. Budżet UE służy głównie wspieraniu działań mających na celu wyrównywanie szans Europejczyków: integracji na rynku pracy grup w niekorzystnej sytuacji, na przykład Romów, i pomaganiu pracownikom w dostosowywaniu się do zmian na rynkach pracy. 30 lat temu Europa ustanowiła program, który umożliwia studentom odbycie części studiów w innym kraju. Program Erasmus+ stał się jedną z najbardziej udanych inicjatyw w historii Europy – do tej pory skorzystało z niego 9 proc. europejskich studentów.

UE wspiera ponadto dialog społeczny, współpracuje ze społeczeństwem obywatelskim i z organizacjami międzynarodowymi w celu promowania wysokich standardów socjalnych i standardów życia nie tylko w Unii i w krajach objętych polityką sąsiedztwa, lecz również na całym świecie, daleko poza swoimi granicami. Zbliżenie standardów socjalnych jest jednym z kluczowych elementów sprawiedliwej globalizacji. W związku z tym UE współpracuje z organizacjami międzynarodowymi na rzecz przestrzegania międzynarodowych standardów w zakresie praw człowieka i praw socjalnych oraz poprawy warunków pracy.

Narzędzia, jakimi dysponuje UE, są ograniczone, ale istotne

Źródło: Komisja Europejska

Komisja obecnej kadencji zintensyfikowała działania na wszystkich frontach (zob. załącznik II). Zaproponowała jasne, sprawiedliwe i możliwe do wyegzekwowania na drodze prawnej zasady

dotyczące mobilności pracowników, które zapewnią obywatelom lepszą ochronę przysługujących im praw, a państwom członkowskim lepsze narzędzia do walki z nadużyciami. Wprowadziła nowe przepisy mające na celu ochronę pracowników przed narażeniem na kontakt z substancjami rakotwórczymi, co na przestrzeni czasu przekłada się na ocalenie 100 tysięcy istnień ludzkich. Podjęła też inicjatywy w celu zwiększenia dostępności towarów i usług dla osób niepełnosprawnych. Zaproponowała ambitny program umożliwiający obywatelom rozwój odpowiednich umiejętności zawodowych oraz uczenie się przez całe życie.

Dziś, w oparciu o szeroko zakrojone konsultacje z zainteresowanymi stronami, Komisja przedstawia projekt europejskiego filaru praw socjalnych. W dokumencie tym wskazano szereg zasad oraz praw mających służyć jako ramy odniesienia dla polityki zatrudnienia i polityki społecznej na szczeblu krajowym i europejskim. W celu wsparcia wspomnianego projektu Komisja uruchomiła również nową inicjatywę ustawodawczą mającą zagwarantować rodzicom oraz opiekunom w całej Europie minimalne prawa urlopowe oraz w zakresie elastycznych warunków pracy, aby umożliwić łatwiejsze pogodzenie obowiązków zawodowych i rodzinnych. Z problemem dopasowania pracy i życia rodzinnego zmagają się bowiem setki tysięcy gospodarstw domowych w Europie. Obecnie prowadzone są konsultacje z partnerami społecznymi na temat ewentualnych przepisów mających wzmocnić prawa pracownicze oraz prawa w zakresie ochrony socjalnej osób, które nie są dostatecznie chronione.

Duża część debaty prowadzonej w państwach członkowskich dotyczy sposobu stosowania unijnego prawodawstwa. Komisja bieżącej kadencji dołożyła wielu starań, aby zapewnić wskazówki, jak należy stosować unijne przepisy. Włożyła również wiele wysiłku w to, aby tam, gdzie to możliwe, je doprecyzować. Wdrożenie, stosowanie i egzekwowanie europejskiego prawa socjalnego leży dziś jednak w rękach państw członkowskich. Posiadają one wyłączne kompetencje w zakresie przeprowadzania kontroli i karania za naruszenia.

Obecna Komisja przekazuje państwom członkowskim więcej wskazówek, m.in. dotyczących integracji na rynku pracy osób młodych, długotrwale bezrobotnych oraz obywateli państw trzecich, kształcenia i szkolenia zawodowego, walki z mową nienawiści i radykalizacją postaw oraz wskazówek dotyczących ochrony migrujących dzieci.

Wznowiła również dialog z partnerami społecznymi na szczeblu europejskim. Z zadowoleniem przyjmuje ich zaangażowanie, wyrażone w Rzymie z okazji sześćdziesiątej rocznicy UE, na rzecz Europy, która przynosi korzyści pracownikom i przedsiębiorstwom.

Komisja uwzględniła ponadto aspekty społeczne we wszystkich strategiach politycznych, m.in. w zagranicznej polityce handlowej – czego przykładem jest kompleksowa umowa gospodarczo-handlowa (CETA) z Kanadą – oraz w polityce gospodarczej, która koncentruje się na inwestycjach i tworzeniu miejsc pracy, a także w polityce rolnej, energetycznej i transportowej oraz polityce w zakresie ochrony środowiska.

Możliwe kierunki rozwoju

W myśl założeń białej księgi istnieje kilka możliwych scenariuszy rozwoju w zakresie przyszłej polityki społecznej w Europie:

- można ograniczyć „wymiar społeczny” do swobodnego przepływu;
- ci, którzy chcą robić więcej w dziedzinie społecznej, mogliby robić więcej;
- lub UE-27 mogłaby wspólnie pogłębić społeczny wymiar współpracy.

Wybrana opcja będzie miała konsekwencje wykraczające poza aspekty społeczne. Będzie miała wpływ na konkurencyjność Europy, jej zdolność do czerpania korzyści z globalizacji oraz kształtowania tego procesu, a także na stabilność unii gospodarczej i walutowej, spójność wewnętrzną Unii oraz solidarność pomiędzy poszczególnymi społeczeństwami. Wszelkie możliwe scenariusze należy przeanalizować również pod kątem istniejących wyzwań, zadając sobie pytanie, gdzie UE może zapewnić wartość dodaną. Ponieważ każdy z wymienionych wariantów wiąże się z szeregiem konkretnych propozycji działań, także wyboru możliwych instrumentów należy dokonać z uwzględnieniem wspomnianych wyzwań. Większość przykładów przytoczonych w odniesieniu do drugiego wariantu odnosi się również do trzeciego, i *vice versa*.

Ograniczenie „wymiaru społecznego” do swobodnego przepływu

Padają argumenty, że przepisy socjalne na szczeblu UE hamują wzrost oraz że związane z nimi obciążenie administracyjne przedsiębiorstw jest zbyt kosztowne, w szczególności w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw. W myśl takiego rozumowania wysokie unijne standardy socjalne, wraz z normami w zakresie ochrony konsumentów oraz normami środowiskowymi, stawiają europejskie przedsiębiorstwa w sytuacji, która jest niekorzystna w porównaniu z konkurentami z zagranicy. Zdaniem tych, którzy przychylają się do takiego stanowiska, jedynie państwa członkowskie powinny dokonywać sprawiedliwego podziału wśród obywateli korzyści wynikających ze wzrostu gospodarczego – za pomocą systemu podatkowego i systemu opieki społecznej. W ich wyłącznej gestii należy również pozostawić edukację i kulturę.

Skupienie się wyłącznie na jednolitym rynku będzie oznaczać utrzymanie zasad ułatwiających transgraniczny przepływ osób, takich jak przepisy dotyczące zabezpieczenia społecznego obywateli korzystających z prawa do przemieszczania się, przepisy dotyczące delegowania pracowników, regulacje dotyczące transgranicznej opieki zdrowotnej czy też zasady uznawania dyplomów. Zrezygnuje się jednak z europejskiego ustawodawstwa w zakresie ochrony pracowników, ich zdrowia i bezpieczeństwa, czasu pracy i odpoczynku. Na szczeblu europejskim zniesione zostaną również przepisy dotyczące minimalnego płatnego urlopu i przepisy dotyczące równouprawnienia. Państwa członkowskie będą mogły decydować, czy zezwolić na pracę tymczasową czy też nie. Równe traktowanie pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze nie będzie już zapewnione w całej Europie. Zabraknie również na szczeblu europejskim norm minimalnych dotyczących urlopu macierzyńskiego i ojcowskiego oraz urlopu rodzicielskiego lub ze względów rodzinnych. Nie będzie już też gwarantowane na szczeblu europejskim prawo pracowników do uzyskania informacji, indywidualnie lub zbiorowo, o przysługujących im prawach. Zniesione zostaną również przepisy

dotyczące europejskich rad zakładowych w wielonarodowych korporacjach. Dialog społeczny na szczeblu UE ograniczy się do poszczególnych sektorów i kwestii istotnych dla jednolitego rynku.

Europa nie będzie już promować możliwości wymiany najlepszych praktyk między państwami członkowskimi w dziedzinach takich jak pomoc społeczna, edukacja, ochrona zdrowia, kultura i sport. Przeszanie też wspierać państwa członkowskie poprzez zalecenia dotyczące sposobów rozwiązywania problemów takich jak bezrobocie osób młodych czy bezrobocie długotrwałe. Nie będzie też udostępniać narzędzi, dzięki którym Europejczycy mają możliwość zmienić swoje kwalifikacje lub nabyć nowe, tak aby znaleźć zatrudnienie. Zniesione lub ograniczone zostaną również fundusze europejskie wspierające restrukturyzację regionów, które boleśnie odczuły skutki globalizacji. Ograniczone lub przerwane zostaną także programy socjalne w państwach członkowskich, które wspierane są w dużym stopniu z unijnych pieniędzy.

Co może to oznaczać w praktyce:

- Kierowcy samochodów ciężarowych będą musieli w poszczególnych państwach przestrzegać różnych przepisów dotyczących czasu jazdy i odpoczynku, a ich pracodawcy – płacić różne stawki godzinowe.
- Zniesiona zostanie ogólnoeuropejska gwarancja 20-dniowego płatnego urlopu oraz 14-tygodniowego urlopu macierzyńskiego.
- Pacjenci będą nadal leczeni w innym państwie członkowskim, zabraknie jednak ogólnoeuropejskiego planu działania w zakresie zwalczania rozwoju szczepów bakterii opornych na antybiotyki.
- Zabraknie koordynacji działań i gotowości na wypadek powszechnych zagrożeń dla zdrowia, jak np. rozprzestrzenianie się chorób zakaźnych takich jak wirus Ebola czy wirus Zika.
- W przypadku zamknięcia fabryki samochodów z powodu przeniesienia produkcji do kraju o niskich kosztach pracy poza Europę i utraty zatrudnienia przez tysiące osób w regionie nie będzie żadnych unijnych funduszy, za pomocą których można by pomóc zwolnionym pracownikom odzyskać zatrudnienie.
- Istnieje ryzyko, że nawet program Erasmus+ nie będzie dalej rozwijany, a UE nie będzie już prowadzić analizy porównawczej dotyczącej osób zbyt wcześniej porzucających naukę i osiągających słabe wyniki w nauce.
- Europejski przemysł filmowy, sektor kultury i sektor kreatywny przestaną otrzymywać unijne wsparcie. - Wstrzymany zostanie projekt Europejskich Stolic Kultury.

Zalety i wady:

- Większość decyzji dotyczących kwestii socjalnych i zatrudnienia będzie podejmowana na szczeblu krajowym, a zatem „bliżej” obywateli.

- Przedsiębiorstwa zostaną zwolnione z przestrzegania części unijnych przepisów, będą jednak nadal musiały spełniać wymogi określone w prawodawstwie krajowym 27 państw.
- Państwa członkowskie będą miały pełną swobodę w zakresie testowania różnych innowacyjnych rozwiązań problemów związanych z globalizacją, cyfryzacją i starzeniem się społeczeństwa. Bez unijnego wsparcia zmniejszą się jednak możliwości, by uczyć się od siebie nawzajem.
- Mimo że wiele problemów można rozwiązać dzięki rozwijaniu umiejętności zawodowych i zapewnieniu szkoleń, Europa nie będzie już dłużej wносить wkładu w działania w tym zakresie.
- Krajowe rynki pracy będą się od siebie oddalać. Istnieje ryzyko, że koszty pracy zamiast się zbliżyć, będą się różnicować. To z kolei grozić może sytuacją, w której państwa zaczną się prześcigać w obniżaniu standardów.
- W przypadku postępującego różnicowania płac coraz więcej pracowników z państw, gdzie wynagrodzenia są niskie, w szczególności pracowników młodych i wysoko wykwalifikowanych, może decydować się na wyjazd do państw w Europie lub poza nią, gdzie wynagrodzenia są wyższe. Może to spowodować nasilenie problemów demograficznych w niektórych państwach członkowskich.
- W połączeniu z brakiem unijnych funduszy na wspieranie projektów społecznych, m.in. w zakresie szkoleń i rozwoju umiejętności, taka sytuacja może doprowadzić do spadku poparcia dla jednolitego rynku i projektu europejskiego. Przede wszystkim jednak, mimo że wariant ten ma koncentrować wymiar społeczny Europy na kwestiach dotyczących swobodnego przepływu, paradoksalnie może on prowadzić do zagrożenia jednolitego rynku.
- Europie nie uda się zatem w pełni wykorzystać potencjału swojego głównego źródła wzrostu gospodarczego i zatrudnienia – jednolitego rynku.

Ci, którzy chcą robić więcej w dziedzinie społecznej, robią więcej

Zdaniem wielu osób lata kryzysu pokazały, że państwa, które przyjęły euro jako jedną walutę, powinny ściślej współpracować w dziedzinie polityki społecznej, aby zachować siłę i stabilność euro oraz aby uniknąć zbyt gwałtownych zmian w poziomie życia swoich obywateli. Powszechnie przyjmuje się, że lepszym rozwiązaniem są dostosowania prewencyjne. Nie oznacza to, że modele społeczne i systemy opieki społecznej wspomnianych państw muszą być identyczne. Ich rynki pracy i systemy zabezpieczenia społecznego muszą jednak funkcjonować prawidłowo, aby w przypadku kryzysu gospodarka krajowa była odporna, a dobrobyt społeczeństwa był skutecznie chroniony.

Dla wielu strefa euro to coś więcej niż tylko projekt gospodarczy, który wiąże losy wielu krajów. W zapowiedzianym dokumencie dotyczącym przyszłości unii gospodarczej i walutowej przedstawione zostaną bardziej kompleksowe rozwiązania w tym zakresie, m.in. – zaprezentowane możliwe instrumenty stabilizacji, jak wskazano w sprawozdaniu pięciu przewodniczących w sprawie dokończenia budowy europejskiej unii gospodarczej i walutowej. Konsekwencje pogłębienia wymiaru społecznego w strefie euro i ewentualnie w kilku innych państwach zasługują jednak na szerszą dyskusję również w ramach niniejszego dokumentu.

Obecnie nie istnieją ramy prawne – z wyjątkiem koordynacji i nadzoru polityki fiskalnej – umożliwiające tworzenie prawodawstwa dotyczącego wyłącznie strefy euro, można jednak posłużyć się przewidzianym w Traktacie instrumentem „wzmocnionej współpracy”. Zgodnie z jego założeniami, jeśli nie ma innego rozwiązania i wyłącznie jeśli wyrazi na to zgodę wszystkich 27 państw członkowskich UE, grupa co najmniej 9 państw może przyjąć akty prawne, które są wiążące jedynie dla krajów biorących udział w takiej współpracy. Wspólne standardy mogą dotyczyć przede wszystkim rynków pracy, konkurencyjności, otoczenia biznesu i administracji publicznej, jak również niektórych aspektów polityki podatkowej (takich jak podstawa opodatkowania osób prawnych). Strefa euro będzie miała bardziej solidne podstawy, a jej obywatele będą lepiej chronieni w przypadku większej konwergencji krajowych polityk zatrudnienia i polityk społecznych. Na wsparcie wspólnych działań można wykorzystać bądź istniejące środki finansowe UE bądź nowe fundusze, utworzone specjalnie w tym celu przez państwa biorące udział we współpracy.

Wzmocnioną współpracę mogą również nawiązywać różne grupy państw, co ilustrują niektóre z poniższych przykładów.

Co może to oznaczać w praktyce:

- Dyplom ukończenia szkoły lub uczelni będzie automatycznie uznawany w niektórych państwach członkowskich, w innych jednak nie.
- W niektórych państwach będzie można dokonać łatwej identyfikacji danej osoby za pomocą pojedynczego numeru zabezpieczenia społecznego. Władze tych państw będą mogły bezproblemowo sprawdzić, czy dana osoba jest ubezpieczona, i w związku z tym – szybciej wypłacić jej poniesione koszty i należne świadczenia.
- Grupa państw dojdzie do porozumienia w sprawie wspólnej polityki cenowej w zakresie produktów leczniczych i szczepionek. Dzięki temu poprawi się dostęp do opieki zdrowotnej i jej zasięg.
- Grupa państw zdecyduje się na wspólne planowanie w zakresie personelu służby zdrowia, m.in. ustali liczbę lekarzy i pielęgniarek, którzy przejdą wspólne szkolenia.
- W niektórych państwach członkowskich obywatele będą mogli otrzymywać wyższe niż obecnie świadczenia dla bezrobotnych. W innych państwach okres, w jakim będą mogli pobierać takie świadczenia, może się skrócić.
- Uczestniczące państwa członkowskie mogą uruchomić wspólne programy w zakresie integracji uchodźców.
- Nadal będzie istniało ryzyko utraty pracy, ale w państwach, które zdecydują się na pogłębienie wymiaru społecznego, obywatele będą mieli większe szanse na szybsze znalezienie nowego zatrudnienia, a w okresie przejściowym otrzymają wsparcie dzięki wspólnym programom przekwalifikowywania i kształcenia umiejętności.

Zalety i wady:

- *Ci, którzy chcą robić więcej, będą mogli robić więcej. Państwa o podobnych poglądach będą mogły podjąć bardziej zdecydowane działania. Nie będzie trzeba przyjmować wyłącznie rozwiązań sprowadzających się do najniższego wspólnego mianownika w grupie 27 państw.*
- *Współpraca między niektórymi państwami może posłużyć jako punkt wyjścia dla nowych innowacyjnych projektów oferujących rozwiązania globalnych kwestii, takich jak starzenie się społeczeństw, cyfryzacja i urbanizacja. W przypadku udanych projektów wszystkich 27 państw może ostatecznie zdecydować się na udział.*
- *Prawa obywateli wynikające z przepisów unijnych zaczną się różnić w zależności od tego, czy osoby te mieszkają w państwie, które zdecydowało się robić więcej.*
- *Skomplikuje się proces podejmowania decyzji, jak również monitorowania i wdrażania przepisów.*
- *Strefa euro może osiągnąć większą zbieżność z najbardziej zintegrowanymi rynkami pracy, najbardziej skutecznymi systemami zabezpieczenia społecznego i najlepszymi systemami edukacji i ochrony zdrowia. W ten sposób zaradzi się niektórym ze wskazanych wyzwań.*
- *Z drugiej strony mogą pogłębić się istniejące różnice w stosunku do pozostałych państw, co spowoduje, że tym trudniej będzie im zintegrować się później ze strefą euro.*
- *Niektóre państwa spoza strefy euro mogą próbować przyciągnąć przedsiębiorców poprzez celowe obniżanie standardów, ze szkodą dla konwergencji społecznej.*
- *Działanie jednolitego rynku może być utrudnione ze względu na odmienne standardy socjalne w całej UE, czemu towarzyszyć będzie ryzyko negatywnego wpływu na wzrost gospodarczy i zatrudnienie.*

UE-27 wspólnie pogłębia społeczny wymiar Europy

Istnieje powszechne przekonanie w Europie, które znalazło również odzwierciedlenie w deklaracji rzymskiej, że wartości społeczne mają fundamentalne znaczenie dla projektu integracji europejskiej oraz że wszyscy obywatele powinni mieć równe prawa i równe szanse. Niektórzy twierdzą, że jednolity rynek jest ściśle związany ze wspólnymi standardami socjalnymi, a także wspólnymi normami w zakresie ochrony środowiska i konsumentów. Kolejna grupa opiniotwórcza podkreśla, że skala i globalny zasięg najważniejszych wspólnych wyzwań, jakim muszą stawić dziś czoła państwa w Europie – takich jak wyzwania w zakresie bezpieczeństwa, zmian demograficznych, migracji, rozwoju technologicznego, globalizacji – są tak duże, że wymagają działań przynajmniej na szczeblu europejskim. Tylko tak bowiem będzie można się z nimi zmierzyć i kształtować przyszłość.

Jednocześnie słychać wiele głosów, że wspólna przyszłość 27 państw nie może oznaczać tylko kontynuowania dotychczasowych działań, ze zdwojonym wysiłkiem. Obecny podział kompetencji między Unią a państwami członkowskimi będzie należało być może poddać ponownej ocenie, uwzględniając wszystkie cztery instrumenty: prawodawstwo, współpracę, wytyczne i finansowanie. Bardzo ważną sprawą jest, aby zarówno na poziomie UE, jak i rządów krajowych skierować uwagę na nowe wyzwania. Dopiero wówczas możemy bronić naszej społecznej gospodarki rynkowej i zachować naszą wyjątkową, europejską jakość życia.

Bezspornym pozostaje fakt, że główny ciężar działań w dziedzinie społecznej powinien pozostawać i zawsze będzie pozostawał po stronie władz krajowych i lokalnych oraz ich partnerów społecznych.

Jak pokazuje tocząca się debata jest jednak cały szereg dziedzin, w których UE może opracować dalsze inicjatywy wspierające działania państw członkowskich, wykorzystując w pełni wszystkie instrumenty, jakimi dysponuje.

Prawodawstwo nie określałoby jedynie minimalnych standardów, ale mogłoby, w wybranych obszarach, w pełni harmonizować prawa obywateli w całej UE.

Aby położyć szczególny nacisk na osiągnięcie zbliżonych skutków społecznych, można by opracować wiążące standardy ważnych parametrów, które przyczyniają się do skutecznej polityki w zakresie zatrudnienia, kształcenia oraz systemów opieki zdrowotnej i opieki społecznej. Opierając się na przykładzie gwarancji dla młodzieży, mogłaby zostać opracowana gwarancja dla dzieci wspierana z funduszy UE.

Pojawiają się głosy o udostępnienie większych środków na poziomie UE w celu wspierania rozwoju umiejętności, projektów integracji rynku pracy, walki z ubóstwem i promowania innowacji społecznych. Finansowanie przez UE mogłoby być uwarunkowane zobowiązaniem się beneficjenta do osiągnięcia pewnego poziomu lub przyjęcia pewnych środków w celu zbliżenia się do krajów osiągających najlepsze wyniki. Unia mogłaby również dalej wspierać inwestycje społeczne poprzez instrumenty na poziomie UE.

Proponuje się także, aby ustanowić europejskie agencje uzupełniające funkcję krajowych organów egzekwowania prawa. Mogłyby one pełnić rolę koordynacyjną i mieć uprawnienia do egzekwowania przepisów w sytuacjach transgranicznych, jak np. europejski inspektorat pracy czy europejska agencja ds. transportu.

Państwa członkowskie mogłyby uzgodnić, że wszystkie państwa UE-27 będą wspólnie iść naprzód jedynie w wybranych dziedzinach.

Co może to oznaczać w praktyce:

- Państwa UE-27 uzgodnią wspólne zasady określania statusu zatrudnienia pracowników platformy cyfrowej. Umożliwi to przedsiębiorstwom pełne wykorzystywanie potencjału jednolitego europejskiego rynku cyfrowego.
- Wszystkie państwa członkowskie będą uznawać wzajemnie swoje dyplomy.
- Porozumienia w sprawie wynagrodzeń kierowców samochodów ciężarowych będą koordynowane lub nawet wspólnie negocjowane przez europejskich partnerów społecznych oraz stosowane jednakowo w ramach jednolitego rynku.
- Każdy Europejczyk będzie miał jeden numer ubezpieczenia społecznego, którym będzie się mógł posługiwać do celów identyfikacji w dowolnym kraju. Wnioski, kontrole i płatności będą dokonywane przez internet, bez przeszkód pomiędzy różnymi krajami.
- Ludzie będą przechodzić na emeryturę w całej Europie w tym samym wieku odpowiadającym tendencjom w zakresie średniego dalszego trwania życia. W niektórych państwach

członkowskich środków ten będzie mógł oznaczać podwyższenie wieku emerytalnego, ale zapewni jednocześnie bezpieczeństwo emerytur.

- Przedsiębiorstwa będą mogły być kontrolowane nie tylko przez inspektorów krajowych, ale również przez europejskich.
- Państwa członkowskie będą być może zmuszone do dostosowania swoich systemów informatycznych, aby były interoperacyjne z systemami na poziomie UE.
- Program Erasmus+ zostanie rozszerzony na co najmniej 30 proc. studentów, uczniów, praktykantów w ramach szkolenia zawodowego, osoby przyuczające się do zawodu i nauczycieli.
- Powstanie jednolity obszar szkolnictwa wyższego obejmujący wszystkie kraje.
- Europejska legitymacja osoby niepełnosprawnej będzie ważna we wszystkich krajach.
- UE będzie dysponować zasobami pozwalającymi jej reagować na transgraniczne zagrożenia dla zdrowia (gorączka krwotoczna Ebola, wirus Zika).
- Będą istnieć obowiązkowe wskaźniki mające na celu poprawę zdrowia publicznego, na przykład w zakresie zawartości tłuszczu i cukru w produktach spożywczych.
- Obywatele będą mogli przekazywać informacje medyczne drogą elektroniczną w przypadku leczenia w innym państwie członkowskim i korzystać z elektronicznych recept przy wydawaniu leków.

Zalety i wady:

- *Prawa socjalne obywateli we wszystkich państwach członkowskich będą bardziej wyrównane, dzięki czemu będą się oni bardziej utożsamiać z projektem europejskim i popierać go.*
- *Obywatele będą się czuli bardziej oddaleni od procesu podejmowania decyzji.*
- *Uzgodnienie wspólnej decyzji w gronie 27 państw będzie czasem trudne. Konieczna będzie wola polityczna, aby osiągnąć kompromis, nie zaniżając przy tym standardów do najmniejszego wspólnego mianownika.*
- *Jednolity rynek będzie funkcjonować sprawniej, możliwa będzie większa integracja europejskich rynków pracy i zmniejszą się obawy związane z „dumpingiem socjalnym”. Zwiększy się poparcie dla wspólnego rynku pod warunkiem osiągnięcia równowagi między różnymi interesami i zachowania integralności rynku.*
- *Wspólne działania 27 państw ułatwi przyszłe rozszerzenia strefy euro.*
- *Wszystkie gospodarki europejskie będą bardziej odporne na wstrząsy, gdyż nasze państwa będą wspólnie rozwiązywać problemy.*
- *Unia będzie się w widoczny sposób przyczyniać do wyrównywania szans obywateli, na przykład poprzez wzmocnione programy szkoleniowe.*
- *Zjednoczona Unia 27 państw będzie optymalnie przygotowana, aby stawić czoła wspólnym wyzwaniom, a jej siła i pozycja międzynarodowa będą najwyższe.*

5. Kontynuowanie debaty

Spółeczny wymiar Europy jest uzależniony od stale zmieniających się osobistych wyborów, realiów gospodarczych, globalnych trendów i decyzji politycznych. Możemy jednak wybierać zmiany i sterować nimi albo biernie się im poddawać.

Luka między domniemanymi „zwycięzcami” i „przegranymi” w procesie zmian gospodarczych i technologicznych może prowadzić do powstania nowych modeli nierówności, które cechują stałe zagrożenie ubóstwem i nowe formy wykluczenia. We współczesnym, spójnym społeczeństwie każdy powinien móc wносить w nie swój pełny wkład, i mieć dostęp do kolejnych stopni awansu społecznego na różnych etapach życia. Jest to kwestia sprawiedliwości i spójności społecznej.

Jest to również imperatyw gospodarczy. Dobrze funkcjonujące, pewne siebie i prężne społeczeństwo, które inwestuje w swój kapitał ludzki i stwarza jednostkom możliwości na wszystkich etapach życia, ma zasadnicze znaczenie z punktu widzenia utrzymania wzrostu gospodarczego, udziału w rynku pracy i poziomu życia oraz walki z zagrożeniami społecznymi.

Jest to także wymóg polityczny. Budowanie pewności i zaufania ma zasadnicze znaczenie dla postępu, modernizacji i otwartości na zmiany.

Europa może wprawdzie zaoferować cenne doświadczenie, jasne jest jednak, że takich modeli lub rozwiązań nie można w całości przenieść lub „wyeksportować” z jednego państwa członkowskiego do innego, posiadającego inną sytuację społeczno-gospodarczą, tradycję kulturową i inny system edukacji.

Jednak każdy kraj europejski dąży ostatecznie do tego samego: do stworzenia sprawiedliwszego społeczeństwa opartego na równości szans. Nasza płeć, miejsce urodzenia, sytuacja rodzinna czy majątkowa nie powinny mieć wpływu na poziom dostępu do edukacji, usług lub możliwości.

W swojej różnorodności kraje UE-27 mają możliwość reagowania na wspólne wyzwania, indywidualnie i wspólnie, ze świadomością, że odpowiedzialność za przygotowanie się do przyszłych wyzwań leży w dużej mierze w ich rękach. Trzy drogi przedstawione w niniejszym dokumencie ukazują, co można osiągnąć na szczeblu europejskim i jakie mogą być ograniczenia, w zależności od tego, jak ambitne będzie przyjęte podejście, oraz od zakresu współpracy, na jaką są gotowe niektóre – lub wszystkie – państwa członkowskie.

Kwestia ewentualnej zmiany w przyszłości roli, jaką odgrywa Unia we wspieraniu UE-27 będzie tematem dalszych dyskusji w nadchodzących miesiącach. Komisja zobowiązuje się pogłębiać i rozszerzać dyskusję z obywatelami, partnerami społecznymi, innymi instytucjami UE oraz przywódcami państw UE-27. Niniejszy dokument ma na celu przygotowanie debaty, która powinna wyjaśnić dwie otwarte kwestie: Które problemy państwa powinny rozwiązywać wspólnie? W jaki sposób instrumenty na poziomie UE mogą pomóc w tych wysiłkach?

W dyskusji tej należy również uwzględnić fakt, że wymiar społeczny nie ogranicza się jedynie do obszarów „klasycznej” polityki społecznej. W tym kontekście przygotowywane właśnie dokumenty na temat wykorzystania możliwości płynących z globalizacji, pogłębienia unii gospodarczej i walutowej oraz przyszłości finansów UE będą również poruszać kwestie istotne dla przyszłego wymiaru społecznego Europy.

Rząd szwedzki przygotowuje wraz z Komisją szczyt społeczny na rzecz sprawiedliwego zatrudnienia i wzrostu gospodarczego, który odbędzie się w dniu 17 listopada 2017 r. w Göteborgu. Komisja ma nadzieję, że niniejszy dokument przygotuje do tego czasu grunt dla pełnej i otwartej dyskusji na

temat tego, dokąd nasze społeczeństwa chcą zmierzać, i sposobu, w jaki Europa może im w tym pomóc.

KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 26.4.2017 r.
COM(2017) 206 final

ANNEX 1

ZAŁĄCZNIK

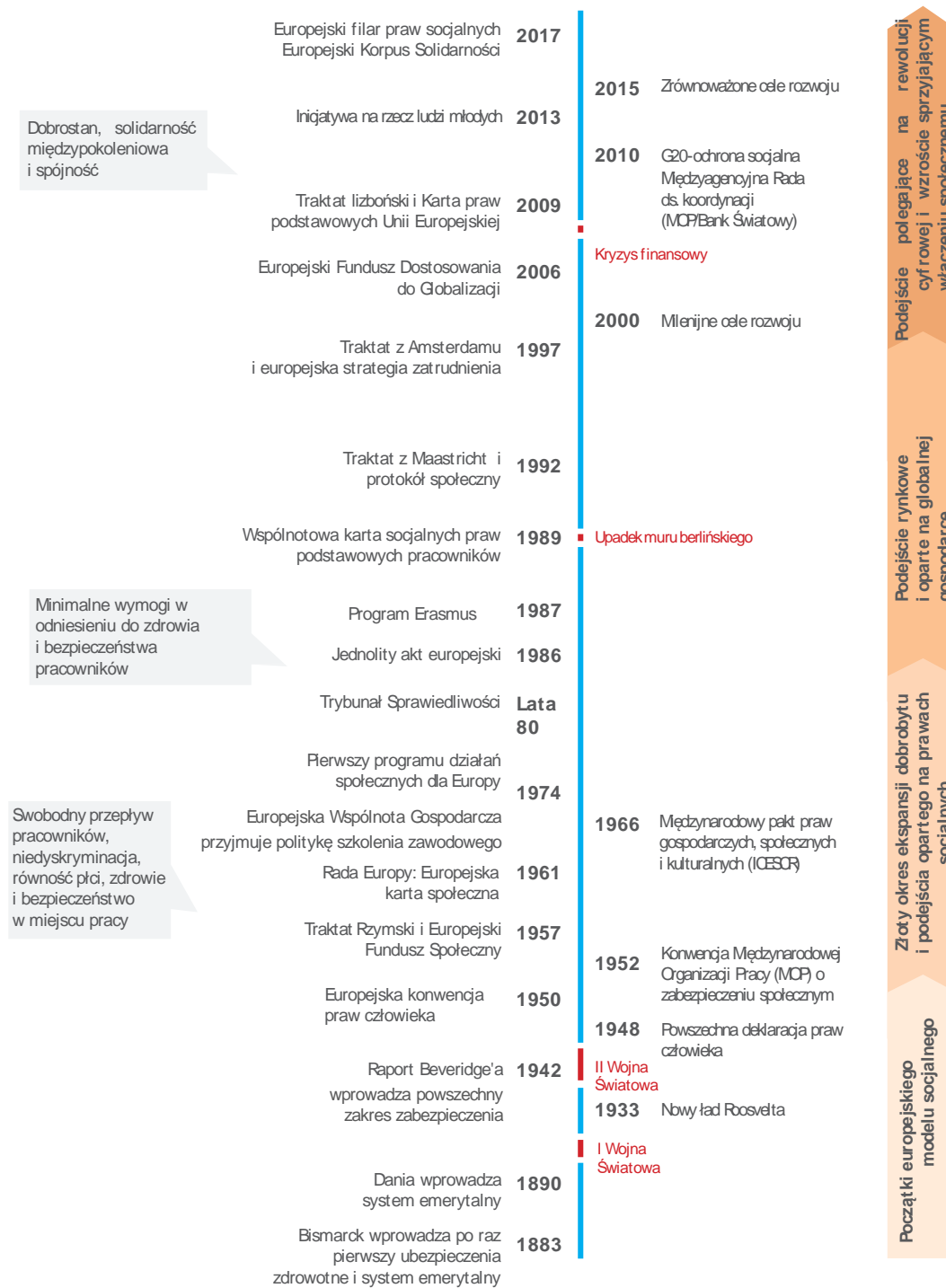
do

DOKUMENTU

DOTYCZĄCEGO SPOŁECZNEGO WYMIARU EUROPY

ZAŁĄCZNIK 1 | SPOŁECZNY WYMIAR EUROPY: RAMY CZASOWE

Bruksela, dnia 26.4.2017 r.
COM(2017) 206 final

ANNEX 2

ZAŁĄCZNIK

do

DOKUMENTU

DOTYCZĄCEGO SPOŁECZNEGO WYMIARU EUROPY

<ul style="list-style-type: none"> • Europejski filar praw socjalnych • Podniesienie standardów zdrowia i bezpieczeństwa w miejscu pracy zgodnie z dyrektywą w sprawie czynników rakotwórczych i mutagenów • Integracja osób długotrwale bezrobotnych na rynku pracy • Wspieranie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym • Strategiczne zaangażowanie na rzecz równości płci na lata 2016–2019 • Wspieranie mobilności (przegląd dyrektywy o delegowaniu pracowników) oraz koordynacja zabezpieczenia społecznego w odniesieniu do przenoszenia praw do świadczeń • Wniosek w sprawie Europejskiego aktu w sprawie dostępności • „Ścieżki poprawy umiejętności” dla dorosłych w celu osiągnięcia minimalnego poziomu umiejętności czytania i pisania, umiejętności rozumowania matematycznego i umiejętności cyfrowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Odnowiony europejski semestr: ukierunkowane zalecenia dla poszczególnych krajów, zwiększenie znaczenia wymiaru strefy euro oraz szerokie kontakty na poziomie krajowym z rządami, partnerami społecznymi i społeczeństwem obywatelskim • Unijne i krajowe cele dotyczące zatrudnienia, edukacji, walki z ubóstwem, badań i rozwoju, energii i zmian klimatu poprzez strategię Europa 2020. • Plan działania na rzecz integracji obywateli państw trzecich • Gwarancja dla młodzieży • Nowy europejski program na rzecz umiejętności • Kampania Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy (OSHA): Zdrowe miejsca pracy dla wszystkich grup wiekowych
<p>Prawodawstwo</p>	<p>Wytyczne</p>
<p>Finansowanie</p>	<p>Współpraca</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne • Europejski Fundusz na rzecz Inwestycji Strategicznych • Inicjatywa na rzecz zatrudnienia ludzi młodych: wspieranie ponad 1,4 miliona młodych ludzi poprzez staże, przygotowanie zawodowe lub pośrednictwo pracy • Erasmus+: wsparcie dla ponad 9 milionów młodych Europejczyków w ciągu ostatnich 30 lat • Erasmus Pro na rzecz transgranicznego przygotowania zawodowego • Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • Reforma trójstronnego szczytu społecznego ds. wzrostu i zatrudnienia oraz przekierowanie dialogu makroekonomicznego • Wspólne oświadczenie Rady, Komisji i partnerów społecznych w sprawie nowego początku dialogu społecznego • Aktywne zaangażowanie partnerów społecznych UE w priorytety polityczne UE (inwestycje, jednolity rynek cyfrowy, energia) • Coroczna konwencja na rzecz wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu z udziałem społeczeństwa obywatelskiego • Koalicja na rzecz umiejętności

- **Horyzont 2020** inwestycje w innowacje i badania
- **Program na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych („EaSI”)** w celu ułatwienia mikrokredytowania i przedsiębiorczości społecznej
- **Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD)**
- Stworzenie **Europejskiego Korpusu Solidarności**

- **cyfrowych i zatrudnienia**
- **Europejski Rok Dziedzictwa Kulturowego 2018**
- **Sieci referencyjne na rzecz zwalczania chorób rzadkich i wieloczynnikowych**